

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор з наукової роботи
 Центральноукраїнського
 державного університету
 імені Володимира Винниченка
 професор

Лілія КЛОЧЕК

«07» лютого 2024 року

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Фомічова Костянтина Сергійовича на тему: «Державна політика формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні: адміністративно-правовий аспект», поданої на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук зі спеціальності 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право

Витяг з протоколу № 8 фахового семінару кафедри права та правоохоронної діяльності Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка від 07 лютого 2024 року.

ПРИСУТНІ члени фахового семінару кафедри права та правоохоронної діяльності Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка:

1. Мілова Тетяна Миколаївна, завідувач кафедри права та правоохоронної діяльності, кандидат юридичних наук, доцент.
2. Соболь Євген Юрійович, професор кафедри права та правоохоронної діяльності, доктор юридичних наук, професор.
3. Манжула Андрій Анатолійович, професор кафедри права та правоохоронної діяльності, доктор юридичних наук, професор.
4. Гриценко Володимир Григорович, професор кафедри права та правоохоронної діяльності, доктор юридичних наук, професор.
5. Кондратенко Віталій Миколайович, професор кафедри права та правоохоронної діяльності, доктор юридичних наук, професор.
6. Юрах Віталій Михайлович, професор кафедри права та правоохоронної діяльності, доктор юридичних наук, доцент.
7. Крилов Денис Валерійович, доцент кафедри права та правоохоронної діяльності, доктор юридичних наук.
8. Фесенко Олександр Миколайович, доцент кафедри права та правоохоронної діяльності, наук, доктор юридичних наук.
9. Сокурєнко Олена Анатоліївна, доцент кафедри права та правоохоронної діяльності, кандидат юридичних наук, доцент.

10. Трошкіна Катерина Євгенівна, доцент кафедри права та правоохоронної діяльності, кандидат юридичних наук, доцент.

11. Окопник Олена Миколаївна, доцент кафедри права та правоохоронної діяльності, кандидат юридичних наук, доцент.

12. Зеленко Інна Павлівна, доцент кафедри права та правоохоронної діяльності, кандидат юридичних наук, доцент.

13. Поляруш Світлана Іванівна, доцент кафедри права та правоохоронної діяльності, кандидат історичних наук, доцент.

Інші присутні на засіданні фахового семінару кафедри права та правоохоронної діяльності Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка:

1. Фомічов Костянтин Сергійович, здобувач.

Порядок денний: обговорення основних наукових результатів дисертації Фомічова Костянтина Сергійовича, на тему: «Державна політика формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні: адміністративно-правовий аспект», поданої на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук зі спеціальності 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право.

Науковий консультант:

Соболь Євген Юрійович, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри права та правоохоронної діяльності, ректор Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка.

Рецензенти:

Манжула Андрій Анатолійович, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри права та правоохоронної діяльності Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка;

Гриценко Володимир Григорович, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри права та правоохоронної діяльності Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка;

Крилов Денис Валерійович, доктор юридичних наук, доцент кафедри права та правоохоронної діяльності Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка.

Головуючий на засіданні фахового семінару – Мілова Тетяна Миколаївна, кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри права та правоохоронної діяльності Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка.

Шановні члени кафедри права та правоохоронної діяльності, запрошені. Розпочинаємо засідання: на порядку денному обговорення основних наукових результатів дисертації Фомічова Костянтина Сергійовича, на тему:

«Державна політика формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні: адміністративно-правовий аспект», поданої на

здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук зі спеціальності 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право.

Науковий консультант – Соболь Євген Юрійович, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри права та правоохоронної діяльності, ректор Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка.

Робота виконана на права та правоохоронної діяльності в Центральноукраїнському державному університеті імені Володимира Винниченка. Тему дисертації затверджено на засіданні вченої ради Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка (протокол № 4 від 26 вересня 2022 року).

Для викладу основних положень дисертаційного дослідження слово надається К. С. Фомічову.

Фомічов К. С.: Шановний завідуючий кафедрою, шановні члени кафедри, шановні рецензенти, дозвольте представити дисертаційне дослідження на тему: «Державна політика формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні: адміністративно-правовий аспект».

Обґрунтування теми дослідження. Для нашої країни забезпечення соціальної захищеності осіб з інвалідністю є актуальним питанням, що можна пояснити стійкою тенденцією до зростання їх кількості у загальній структурі населення. Однією з причин виникнення такого негативного явища є наслідки повномасштабного воєнного вторгнення РФ на територію України 24 лютого 2022 року. Масовані воєнні атаки, постійні обстріли по території України цивільних об'єктів щоденно збільшують чисельність поранених українців, впливаючи на зростання кількості осіб, які отримали у результаті бойових дій тяжкі поранення, що спричиняють настання інвалідності. Також цю статистику поповнюють важкопоранені українські бійці, які беруть активну участь у бойових діях і визволенні окупованих територій України від загарблення РФ.

Так, до початку війни за даними Державної служби статистики України станом на перше січня 2021 року в Україні налічувалося 2 мільйони 703 тисячі людей з інвалідністю, серед яких: осіб з інвалідністю – 163,9 тисяч дітей; 222,3 тисяч людей з інвалідністю першої групи; 900,8 тисяч – другої групи та 1 мільйон 416 тисяч – третьої групи. У зв'язку з воєнними діями кількість осіб з інвалідністю збільшилась орієнтовно на 27 тисяч й спрогнозувати їх остаточну цифру неможливо з багатьох причин, одна з яких є постійні масивні збройні ракетні атаки, у результаті яких багато українців гине та зазнають каліцтва.

Наведені статистичні дані яскраво свідчать про масштабність досліджуваної проблеми і водночас акцентують увагу на необхідності вжиття як на загальнодержавному, так і на місцевому рівнях заходів щодо розвитку системи гарантування соціальної захищеності осіб з інвалідністю, включаючи реалізацію ефективних та дієвих умов для забезпечення

проведення реабілітаційних заходів, протезування осіб, які отримали тяжкі поранення унаслідок бойових дій із отриманням каліцтва, забезпечення їх соціальної адаптації та реанімації. Саме тому, сьогодні є суспільно необхідним проведення фундаментального дослідження формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні, враховуючи зовнішні загрози та внутрішні труднощі.

Зв'язок теми дисертації із сучасними дослідженнями. Порушена проблематика у нашому дослідженні умовно складається з двох частин, які перебувають у тісній синтетичній єдності, де першою виступає формування державної політики соціальної захищеності осіб з інвалідністю, другою – її реалізація відповідними суб'єктами. Слід зазначити, що більшість науковців у своїх працях розкрили теоретичні та прикладні аспекти адміністративно-правового регулювання відносин у сфері соціального захисту осіб з інвалідністю (Н. Армаш, І. Бородін, С. Коханчук, А. Куца, С. Пасічніченко, Є. Соболю). Розкриттю правових основ з окремих елементів соціального захисту осіб з інвалідністю присвятили свої праці такі науковці, як Л. Шумна, Н. Коробенко.

Однак, проблема щодо соціальної захищеності осіб з інвалідністю та перспективи формування та реалізації державної політики постійно відзначається динамічністю, яка потребує швидкого реагування зі сторони держави на результати сьогоднішніх реалій і факторів зростання кількості осіб з інвалідністю, спричинених активними воєнними діями рф. Саме тому обрана тематика потребує визначення сучасних шляхів розв'язання наявних проблем теоретичного та прикладного характеру, що в сукупності зумовлює актуальність, необхідність і своєчасність проведення нашого дослідження.

Мета дослідження полягає в тому, щоб, спираючись на наукову доктрину вітчизняних та зарубіжних вчених-адміністративістів, з урахування норм міжнародного та національного законодавства, сформулювати концептуально нові підходи до формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні, розробити й сформулювати науково обґрунтовані пропозиції з її оновлення.

Для досягнення цієї мети поставлено такі основні *задачі* дослідження:

- визначити поняття, сутність та особливості формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю як об'єкта адміністративно-правового регулювання;
- окреслити завдання, принципів державної політики формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю, розкривши її мету;
- розкрити правові засади державної політики формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю;
- з'ясувати коло адміністративних правовідносин у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю, визначивши їх специфіку;
- з'ясувати коло суб'єктів формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю та охарактеризувати їх адміністративно-правовий статус;
- означити способи формування та реалізації державної політики у

сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю;

– розкрити сутність нормотворчих процедур формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю;

– з'ясувати сутність та специфіку установчих процедур формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю;

– виокремити особливості погоджувальних процедур формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю;

– означити сутність, форми та види взаємодії суб'єктів формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю;

– розкрити особливості взаємодії суб'єктів формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю з іншими державними інституціями та органами місцевого самоврядування;

– з'ясувати зміст та особливості взаємодію суб'єктів формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю з інститутами громадянського суспільства;

– схарактеризувати міжнародний досвід утвердження стандартів соціальної захищеності осіб з інвалідністю та можливі шляхи його адаптації до правової системи України;

– сформулювати та обґрунтувати практичні напрями вдосконалення адміністративно-правового регулювання формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають під час формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю.

Предмет дослідження – державна політика формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні: адміністративно-правовий аспект.

Методи дослідження. На основі використання логічних прийомів і конкретних способів дослідження при вирішенні визначених завдань та поставленої мети дослідження було використано комплекс загальних, філософських, загальнонаукових, конкретно-наукових і спеціальних методів.

Серед загальних методів права доволі широко був застосований *метод філософської діалектики*, який ґрунтується на діалектичному та ідеалістичному пізнанні, за допомогою якого визначено правові категорії порушеної проблеми, охарактеризовано онтологічні основи розвитку правових засад державної політики формування та розвитку соціальної захищеності осіб з інвалідністю (розділ 1). Безпосередньо *діалектичний метод* став фундаментом при тлумаченні правових норм та визначенням понятійного апарату дослідження (розділ 1, 2, 3, 4).

За допомогою *загальнонаукових методів* структуровано та змістовно розкрито зміст, мету та завдання державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю, виділено її принципи (підрозділи 1.1, 1.2);

визначено методи (підрозділ 2.3.); адміністративні процедури формування та реалізації державної політики у досліджуваній сфері, зорієнтувавшись на особливостях здійснення нормотворчих (підрозділ 3.1), установчих (підрозділ 3.2) та погоджувальних процедур (підрозділ 3.3); визначено сутність відповідних адміністративно-правових відносин (підрозділ 2.1.).

Як складові елементи загальнонаукового методу у дослідженні знайшли свої відображення: аналіз, синтез, метод порівняння, узагальнення.

Методи *аналізу та синтезу* використовувалися для визначення змісту понять, що досліджувалися в роботі, а саме: «державна політика формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю», «адміністративні правовідносини у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю», «адміністративні процедури у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю», «взаємодія суб'єктів державної політики у сфері соціальної захисту осіб з інвалідністю», «громадськість» тощо. Метод *порівняння* використовувався для співставлення різних думок вчених стосовно розуміння правових явищ у контексті досліджуваної проблеми, зокрема: сутності понять «соціальний захист» та «соціальна захищеність», «взаємодія», «адміністративні процедури», «міжнародні стандарти прав людини», видової класифікації взаємодії суб'єктів державної політики у сфері соціальної захисту осіб з інвалідністю, форм запозичення правового досвіду іноземних країн, а також при дослідженні міжнародного досвіду утвердження стандартів соціальної захищеності осіб з інвалідністю (підрозділи 2.1, 3.1, 4.1, 4.2, 5.1). Метод *узагальнення* використовувався при умовиводі вужчого смислового навантаження понятійного апарату до його ширшого тлумачення, що відобразилося на визначенні елементів адміністративно-правового механізму державної політики формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю (розділ 2), визначивши роль та завдання суб'єктів формування та реалізації цієї політики (підрозділ 2.1), дослідженні врегулювання взаємодії суб'єктів (підрозділ 4.1), виділення особливості взаємодії цих суб'єктів в контексті розкриття порушеної проблеми (підрозділи 4.2, 4.3).

Як один із видів *спеціального методу* був використаний *формально-юридичний метод*, який застосовувався для визначення суті нормативних актів у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю (розділ 1, 2, 3, 4), зокрема й міжнародного законодавства (підрозділ 5.1).

Метод моделювання був використаний для визначення наявних і потенційних проблемних питань як у адміністративно-правовому регулюванні державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю, так і в його науковому підґрунті та шляхів їх вирішення (розділ 5).

Структурний метод застосовувався для характеристики сутності форм взаємодії суб'єктів, що здійснюють формування та реалізацію державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю, інститутів громадянського суспільства в цій сфері та формування інших необхідних для даного дослідження класифікацій (розділи 4, 5). *Логіко-семантичний метод*

застосовано під час дослідження позицій вчених з окремих напрямів даного дослідження. *Історичний метод* використовувався для з'ясування розвитку уявлень про сутність інвалідності та роль держави у соціальному захисті осіб з інвалідністю (підрозділ 5.1).

Нормативна база дослідження ґрунтується на положеннях Конституції України, законах України, основними з яких, є: «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» від 21.03.1991 № 875-ХІІ, «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» від 05.10.2000 р. № 2017-ІІІ, «Про державну соціальну допомогу особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю» від 16.11.2000 р. № 2109-ІІІ, «Про державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію, та особам з інвалідністю» від 18.05.2004 р. № 1727-ІV, «Про реабілітацію у сфері охорони здоров'я» від 03.12.2020 р. № 1053-ІХ, «Про соціальні послуги» від 17.01.2019 р. № 2671-VІІІ, «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» від 23.12.1997 № 776/97-ВР, «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» від 22.10.1993 № 3551-ХІІ. Підзаконних актів, спрямованих на формування політики соціального захисту: Указів Президента України «Про активізацію роботи щодо забезпечення прав людей з інвалідністю» від 03.12.2015 р. № 678/2015, «Про заходи, спрямовані на забезпечення додержання прав осіб з інвалідністю» від 13.12.2016 р. № 553/2016, «Про підвищення ефективності заходів у сфері прав осіб з інвалідністю» від 03.12.2019 р. № 875/2019, «Про деякі заходи щодо соціального захисту ветеранів війни, сімей загиблих, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України» від 11.09.2021 р. № 466/2021; Постанов Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку виявлення осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення, які проживають у зоні надзвичайної ситуації або можливого ураження, та організації їх супроводження» від 18 квітня 2018 р. № 282, «Про утворення Ради у справах осіб з інвалідністю» від 14 вересня 2016 р. № 628, «Про затвердження Порядку надання статусу особи з інвалідністю внаслідок війни особам, які отримали інвалідність внаслідок поранення, контузії, каліцтва або захворювання, одержаних під час безпосередньої участі в антитерористичній операції, здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації в Донецькій та Луганській областях, забезпеченні їх проведення, під час безпосередньої участі у заходах, необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України» від 8 вересня 2015 р. № 685 тощо, та інших нормативно-правових актів, включаючи міжнародні, які врегульовують формування та шляхи реалізацію державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю.

Емпіричну основу дисертаційного дослідження становлять інформація, розміщена на офіційних веб-порталах органів державної влади, у першу чергу Міністерства соціальної політики України, Міністерства у справах

ветеранів України, звіти Організації з безпеки та співробітництва в Європі, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, статистичні дані Державної служби статистики України, а також матеріали наукових досліджень, правова публіцистика з питань соціальної захищеності осіб з інвалідністю, політико-правова публіцистика та довідкові видання.

Розділ 1. «Теоретико-правові засади дослідження управління залізничним транспортом загального користування в Україні» складається з трьох підрозділів, які розкривають сутність державної політики формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю, визначають її мету, завдання та принципи, характеризуючи правові засади цієї політики в Україні.

Розділ 2. «Характеристика окремих елементів адміністративно-правового механізму державної політики формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» складається з трьох підрозділів, у яких сформульовано види адміністративно-правових відносин, охарактеризовано їх суб'єкти та методи формування державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю, з формулюванням їх сутності та визначенням специфіки.

Розділ 3. «Окремі адміністративні процедури формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» складається з трьох підрозділів, у яких сформовано, проаналізовано та розкрито специфіку адміністративних процедур у досліджуваній проблемі.

Розділ 4. «Особливості взаємодії суб'єктів формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» складається з трьох підрозділів, у яких системно та окремо визначено форми та особливості взаємодії суб'єктів формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні.

Розділ 5. «Шляхи удосконалення державної політики формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю» складається з двох підрозділів, у яких на основі аналізу проблем національної системи правового регулювання та міжнародних стандартів, сформовано новітні шляхи удосконалення державної політики формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю.

У результаті проведеного дослідження сформульовано висновки та пропозиції, ключовими з яких є:

1. Констатовано, що одним із визначальних та актуальних напрямів державної політики у демократичній державі є формування її у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю. Соціальний захист людей з інвалідністю є основоположним для досягнення їх ефективної інтеграції та активної участі в житті суспільства. Наголошено, що у загальному сприянні соціальному захисту, основні напрями відповідної державної політики повинні бути розроблені з урахуванням конкретних обставин різних груп людей. Виходячи з цього надано авторське бачення поняттю «державна

політика формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю» як цілеспрямована діяльність уповноважених суб'єктів публічного управління, яка реалізовується шляхом здійснення нормативно-правових, організаційних та управлінських заходів у сфері формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю. У результаті виділено ознаки державної політики у досліджуваній сфері, а саме: державна політика є стабільною, організованою та цілеспрямованою діяльністю; державна політика здійснюється спеціальним колом уповноважених суб'єктів, які наділені владними повноваженнями у кожній конкретній сфері; державна політика повинна мати чітку спрямованість на вирішення певної проблеми чи-то досягнення певного результату; державна політика може використовувати різні засоби для досягнення поставлених цілей – правових, економічних, адміністративних тощо.

2. Встановлено, що метою соціальної захищеності осіб з інвалідністю є визначені напрями правотворчої та правореалізаційної управлінської діяльності суб'єктів державної влади задля здійснення організаційних, юридичних, економічних, фінансових, соціальних заходів щодо забезпечення рівних можливостей осіб з інвалідністю участі у житті суспільства, відновлення та підтримки здоров'я, матеріального забезпечення та охорони інших гарантованих державою прав осіб з інвалідністю. Натомість, основними завданнями соціальної захищеності є: забезпечення медичних послуг та соціальних гарантій; адаптація житла та місцевої інфраструктури; модернізація навчальної сфери з метою задоволення потреб ринку праці та забезпечення можливостей навчання впродовж життя; гарантії захисту своїх прав; розробка та реалізація спеціалізованих програм соціальної інтеграції інституційних груп; викорінення соціальної ізоляції осіб з інвалідністю, через інноваційні моделі співпраці з громадськими організаціями. Серед основних завдань виділено пріоритетні - автономія та соціальна інклюзія осіб з інвалідністю; відхід від медичної моделі захисту; необхідність «транспонації» системи послуг для осіб з інвалідністю, спрямовуючи їх на самостійність та атомізованість індивідуума.

Визначено, що принципами формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю є основоположні вихідні засади, що мають системний, імперативний характер та спрямовані на регулювання процесу формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю. Серед принципів запропоновано виокремлювати дві групи, а саме: загальносистемні (повага до гідності та цінності осіб з інвалідністю, формування недискримінаційного суспільства, визнання прав та гарантування рівності участі у суспільному житті, сприяння автономії та незалежності осіб з інвалідністю, застосування принципу інклюзивності, сприяння соціальній інтеграції, застосування індивідуального підходу до кожного та ін) та спеціалізовано-структурні (1) цільові (принцип єдності мети державної політики щодо соціальної захищеності осіб з інвалідністю, послідовність та взаємоузгодженість заходів впливу стейкхолдерів на шляху до єдиної мети політики, розподіл та делегування цілей конкретним

суб'єктам правозастосування); (2) функціональні (формування належного нормативно-правового регулювання, закріплення функцій та повноважень відповідних державних органів та їх посадових осіб, відповідності впливу діяльності на конкретний об'єкт, забезпечення діяльності та підтримки громадських організацій); (3) організаційно-процесуальні (забезпечення форм та методів реалізації політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю, забезпечення заходів відповідного нагляду та контролю за реалізацією державної політики, стимулювання діяльності стейкхолдерів для досягнення мети державної політики).

3. Запропоновано правові засади державної політики формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю визначити як нормативно-правову основу, яка представлена системою норм права, закріплених у чинних законодавчих і підзаконних нормативно-правових актах, що визначають мету, завдання, принципи державної політики формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю, а також напрями діяльності уповноважених суб'єктів у цій сфері. Беручи в основу теорію права, запропоновано класифікацію нормативно-правових актів у досліджуваній сфері, диференціюючи їх на: 1) міжнародно-правові; 2) національні, які, у свою чергу, пропонуємо розподілити на: конституційно-правові; законодавчі; підзаконні, 3) регіональні.

4. Визначено сутність адміністративних правовідносин у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю, під якими слід розуміти відносини, породжені нормами адміністративного права в рамках державного управління, основною метою яких є створення соціально-правових та інших прав і можливостей, забезпечення соціального захисту осіб з інвалідністю на рівні з іншими громадянами для участі у громадському житті. Виходячи з основ теорії адміністративного права, розкрито зміст об'єкта адміністративно-правових відносин у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю. Виділено ознаки адміністративно-правих відносин у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю, де до першої віднесено суб'єктний склад відносин; наступною ознакою є коло наділених прав і обов'язків цих суб'єктів у досліджуваній сфері; третьою виступає правова природа, зумовлена правовими засадами, які лягають в основу становлення державної політики реалізації соціального захисту осіб з інвалідністю та впливають на формування відносин цих суб'єктів; четвертою – персоніфікація відносин, яка виражається у тому, що державні органи, здійснюючи свою діяльність у сфері соціальної захищеності інвалідів, створюючи умови для забезпечення дотримання їх прав і свобод, вступають у правовідносини з останніми, які виражаються у створенні правових, економічних, політичних, соціально-побутових і соціально-психологічних умов для задоволення потреб цих осіб у відновленні здоров'я, матеріальному забезпеченні, посильній трудовій та громадській діяльності; до п'ятої ознаки адміністративно-правових відносин у досліджуваній сфері віднесено настання юридичної відповідальності. До п'ятої ознаки адміністративно-правових відносин у досліджуваній сфері слід віднести настання юридичної

відповідальності. Запропонована авторська класифікація адміністративних правовідносин у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю.

5. Розкрито характеристику суб'єктів держаної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю, виокремивши суб'єктів її формування, та суб'єктів реалізації політики у досліджуваній сфері.

Обґрунтовано, що до суб'єктів формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності слід віднести: Верховну Раду України; Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини; Комітет з питань соціальної політики та захисту прав ветеранів та Комітет з питань здоров'я нації, медичної допомоги та медичного страхування, а також низка Комітетів, які опосередковано беруть участь у формуванні державної політики захисту прав і свобод осіб з інвалідністю (Комітет з питань правової політики, Комітет з питань освіти, науки та інновацій, Комітет з питань транспорту й інфраструктури); Уповноваженого Ради України з прав людини; Президента України; Офіс Президента України; Раду безбарерності.

Виходячи з кола повноважень, виділено три групи суб'єктів реалізації публічної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю та обґрунтовано їх місце в даному етапові: 1) центральні органи виконавчої влади, які мають розгалужену адміністративно-управлінську систему органів з ієрархічним принципом побудови; 2) місцеві державні органи та 3) місцеве самоврядування.

6. Спираючись на те, що соціальний захист є складовою діяльності держави щодо забезпечення прав і можливостей осіб з інвалідністю нарівні з іншими громадянами, запропоновано авторське визначення методу державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю, під яким слід розуміти способи створення дієвих заходів впливу на формування відносин між суб'єктом владних повноважень та інших учасників з метою забезпечення реалізації прав та свобод осіб з інвалідністю, їх соціальної захищеності на рівні з іншими особами.

Виходячи із загальнотеоретичних підходів класифікації методів, спираючись на нормативне забезпечення реалізації державної соціальної політики, запропоновано диференціювати методи формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю на: 1) організаційно-розпорядчий метод, сутність якого полягає у комплексі організаційних заходів, різної форми впливів на формування політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю; 2) соціально-психологічний, який має особливо вагоме значення при реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю. Наголошено, що соціально-психологічний метод сприяє оптимізації людей з обмеженими можливостями та особам з інвалідністю до умов і рівня життєдіяльності суспільства, включаючи технічний розвиток, пом'якшенню їх адаптації до соціуму, з подальшою можливістю стати активним прошарком прогресивного правового середовища. Виходячи з цільового призначення впливу соціально-психологічного методу, запропоновано його поділити на такі групи спрямування: соціальної реабілітації ветеранів війни, та інших осіб, які отримали інвалідність

внаслідок бойових дій; соціальної активності; формування соціальних і трудових навиків; соціальної мотивації. Визначено шляхи реалізації цих методів у правовому аспекті; 3) метод недопущення дискримінації, сутність якого полягає у тому, що державна політика будується шляхом створення для всіх осіб чи групи осіб рівних можливостей для реалізації свого потенціалу, вкладу у розбудову суспільства, активної та повноцінної участі у його житті, забезпечення збалансованості у соціальній захищеності своїх громадян; 4) правовий метод, сутність якого полягає у застосуванні сукупності способів впливу публічних суб'єктів через застосування норм чинного законодавства на регулювання суспільних відношень у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю.

7. На основі поглибленого вивчення поглядів учених-адміністративістів визначено сутність поняття «адміністративні процедури формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю». Ґрунтуючись на основах адміністративного права, визначено сутність та проаналізовано нормотворчі процедури формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні, які становлять упорядкований порядок впровадження нормотворчої ініціативи, розгляду, прийняття та підписання правового акта, включаючи його офіційне опублікування та набуття чинності. З розумінням означеного, визначено та виділено основні нормотворчі процедури: 1) процедура висунення пропозиції щодо розробки або прийняття відповідного нормативно правового акта, тобто документу з чітко визначеними вимогами, окресленими завданнями який передбачає основні процесуальні аспекти його створення; 2) процедура попереднього розгляду нормативного проекту, включаючи обговорення громадськості, поданих зауважень і пропозицій до проекту, згідно яких нормативний акт або приймається, або направляється розробникам на доопрацювання; 3) процедура державної реєстрації та офіційного оприлюднення нормативно-правового акта, в результаті якої нормативний акт доводиться до відома осіб та стає обов'язковим для виконання.

8. Встановлено, що установчі процедури формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю є правонаділяючим процесом установчо-організаційного характеру щодо формування, ліквідації чи реорганізації суб'єктів права, що в певній послідовності реалізують владно-управлінську діяльність, спрямовану на вирішення конкретних юридичних питань і винесення за ними індивідуальних рішень у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю. Стверджується, що система надання соціальних послуг для осіб з інвалідністю складається з таких секторів: державного, комунального, недержавного. Зазначено, що у громадах органами місцевого самоврядування створено центри з метою надання соціальних послуг, однак чіткого розподілу повноважень щодо соціального захисту та надання соціальних послуг між тими чи іншими верствами населення немає. Виходячи з цього запропоновано у центрах соціальних служб окремо виокремити підрозділ із

питань соціального захисту осіб з інвалідністю, функції якого мають передбачати здійснення комплексу заходів, направлених на реалізацію на місцевому рівні процедур, спрямованих на вирішення потреб осіб з інвалідністю, зокрема моніторингу як оцінки потреб, так і якості надання, тих чи інших послуг особам з інвалідністю.

9. Доведено, що процедури погодження полягають у встановленні порядку здійснення органами виконавчої влади погоджувальних заходів у межах їх повноважень, який гарантує заявникам право на отримання документа погодження за умови виконання ними всіх вимог законодавства для його отримання. Узагальнено, що базовими є процедури погодження та встановлення інвалідності та процедури щодо погодження надання соціальних послуг особам з інвалідністю. Порядок та умови визначення потреб у зв'язку з інвалідністю встановлюються на підставі висновку медико-соціальної експертизи та з урахуванням здібностей до професійної і побутової діяльності особи з інвалідністю. Акцентовано увагу на необхідності створення електронної системи з індивідуальним планом допомоги особам з інвалідністю, у складі якої буде інформація щодо потреб осіб, перелік документів, які потрібно збирати людині та структурні підрозділи, до яких особа може звернутися для підтримки та повернення її до соціально-економічного життя. Звернута увага на відсутність у діючому законодавстві такої підстави інвалідності, яка виникла через поранення, контузію, каліцтво, захворювання, одержаних у зв'язку з військовими діями. Такий стан речей наразі вимагає унормувати дане питання та внести зміни до Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» та Постанови Кабінету Міністрів України від 3 грудня 2009 р. № 1317 «Питання медико-соціальної експертизи».

10. З'ясовано, що ефективна реалізація суб'єктами державної політики своїх повноважень неможлива без взаємодії всіх суб'єктів такої політики між собою, а також з іншими суб'єктами публічної адміністрації та інститутами громадянського суспільства. Визначено, що під взаємодією суб'єктів державної політики у сфері соціального захисту осіб з інвалідністю слід розуміти передбачену законодавством спільну діяльність суб'єкта державної політики у сфері соціального захисту осіб з інвалідністю та іншого такого ж суб'єкта або іншого публічного чи приватного суб'єкта, спрямовану на забезпечення повноцінної участі осіб з інвалідністю у житті суспільства шляхом реалізації ними своїх прав та обов'язків. Звернуто увагу, на те що взаємодія таких суб'єктів характеризується, в першу чергу, узгодженістю їх дій у силу різноманітності завдань, визначених чинним законодавством.

Виокремлено такі форми взаємодії суб'єктів державної політики у сфері соціального захисту осіб з інвалідністю, як: нормотворчі форми; укладення адміністративного договору; інституційні форми; прийняття адміністративних актів або актів юридичних осіб приватного права; обмін інформацією між суб'єктами взаємодії; розробка та реалізація спільних програм (планів); підготовка та проведення спільних заходів. Класифіковано дану взаємодію за такими критеріями: за суб'єктним складом; за складністю

організаційного механізму форм її вираження; за напрямом впливу на суб'єктів взаємодії; за ступенем відкритості (публічності); за метою взаємодії; за нормативним врегулюванням; за категоріями форм взаємодії.

Наголошено, що взаємодія суб'єктів публічної адміністрації з іншими суб'єктами обумовлена неможливістю самостійного вирішення завдань, покладених на них та повинна характеризуватися узгодженістю між індивідуальними учасників такої взаємодії.

11. Досліджено питання особливості взаємодії Президента України, Верховної Ради України, правоохоронних органів, органів місцевого самоврядування з іншими суб'єктами у формуванні та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю. Підкреслено декларативність повноважень радника-уповноваженого Президента України з питань безбар'єрності у зв'язку з відсутністю в нього реальних важелів впливу на сферу соціального захисту осіб з інвалідністю. Також констатовано, що Рада безбар'єрності при Кабінеті Міністрів України, незважаючи на свій консультативно-дорадчий статус в силу складу її учасників (деякі члени уряду, керівники деяких центральних органів виконавчої влади, інших державних органів та всеукраїнських громадських організацій), може ефективно сприяти взаємодії між ними з питань формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю.

Запропоновано форми взаємодії правоохоронних органів із суб'єктами формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю, серед яких виділено такі групи: спільна діяльність щодо запобігання та протидії правопорушенням; координація самостійних дій у сфері охорони прав осіб з інвалідністю, що дозволяє усувати дублювання дій правоохоронного характеру; надання правоохоронними органами допомоги суб'єктам формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю під час здійснення ними правоохоронних заходів, а саме: у доступі до приміщень, документації, тощо; обмін інформацією.

Досліджено питання взаємодії Збройних Сил України та інших військових формувань із суб'єктами у формуванні та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю, зокрема військово-лікарських комісій та медико-соціальних експертних комісій у контексті посилення їх взаємодії.

Обґрунтовано, що соціальний захист прав осіб з інвалідністю має різноплановий характер та потребує спільної взаємоузгодженої діяльності всіх державних інституцій та органів місцевого самоврядування у різних сферах - законодавчій, виконавчій, правоохоронній.

12. Наголошено, що при формуванні та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю участь громадянського суспільства може проявлятися не лише у формі діяльності організацій осіб з інвалідністю, але й інших громадських організацій у цій сфері. Визначено, що різноманітність цілей та завдань, що виникають перед суб'єктами

формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю, вимагає розширення ролі та важелів впливу громадських організацій осіб з інвалідністю, а так само й інших громадських організацій на формування та реалізації такої державної політики.

З'ясовано особливості участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики шляхом діяльності громадських рад при центральних і місцевих органах виконавчої влади та органах місцевого самоврядування.

Виокремлено принципи взаємодії суб'єктів публічної адміністрації з інститутами громадянського суспільства у сфері соціального захисту осіб з інвалідністю, а саме: системності; законності; гласності; толерантності; рівності; взаємоповаги.

Визначено, що взаємодії суб'єктів публічної адміністрації з інститутами громадянського суспільства може відбуватися у формі інформування, консультацій, діалогу та партнерства. Підкреслено, що розширення впливу інститутів громадянського суспільства при ухваленні суб'єктами публічної адміністрації рішень повинно відбуватися з урахуванням наявності у громадськості певного рівня фахових знань у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю та їх можливості забезпечити дійсно позитивний вплив на формування та реалізацію державної політики у цій сфері та повинне супроводжуватися пропорційним перекладанням відповідальності за їх неналежне виконання.

13. Досліджено сутність міжнародних стандартів соціальної захищеності осіб з інвалідністю, що закріплюють певні достатні умови соціального залучення осіб з інвалідністю до освітнього, трудового, економічного, культурного життя суспільства. Класифіковано дані міжнародні стандарти на такі, що містяться в міжнародних актах загального, галузевого (захист прав саме осіб з інвалідністю) та спеціалізованого (захист прав осіб з інвалідністю у певній сфері) характеру.

Звернуто увагу на поступовий розвиток уявлень про сутність інвалідності та ролі держави у соціальному захисті осіб з інвалідністю від благодійного та медичного характеру таких уявлень до необхідності комплексного соціального захисту осіб з інвалідністю та створення умов реалізації ними своїх прав як повноцінних членів суспільства.

З'ясовано, що міжнародні стандарти соціальної захищеності осіб з інвалідністю загалом вказують на необхідність забезпечення особам з інвалідністю належного рівня життя поряд з іншими людьми в різноманітних сферах – освітній, трудовій, медичній, інфраструктурній, тощо.

Констатовано, що нормотворчість у сфері соціального захисту осіб з інвалідністю повинна бути спрямована не копіювання декларативних норм міжнародно-правових документів у цій сфері, а враховувати можливість їх реального виконання. З'ясовано, що міжнародні правові стандарти за своєю суттю є орієнтиром для гуманної та правової ідеології, яку держава має реалізувати у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю.

14. Обґрунтовано, що проблеми адміністративно-правового

регулювання формування та реалізації державної політики у сфері соціального захисту осіб з інвалідністю мають соціально-економічні та політичні передумови та є наслідком в тому числі неузгодженості декларативних засад державної політики у цій сфері із їх реальним втіленням у життя.

Виокремлено такі основні тенденції удосконалення адміністративно-правового регулювання формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю:

- зміна законодавства з урахуванням як національного, так і міжнародного досвіду;
- розробка новітніх стандартів і нормативів забезпечення доступності інфраструктури, товарів і послуг для осіб з інвалідністю;
- заохочення інклюзивних практик у трудовій освітній та інших сферах;
- удосконалення механізмів контролю та нагляду за дотриманням прав осіб з інвалідністю як з боку публічних та приватних суб'єктів;
- підвищення правосвідомості суспільства у сфері прав осіб з інвалідністю;
- удосконалення правового регулювання порядку консультацій та співпраці з представниками громадянського суспільства при формуванні та реалізації державної політики у сфері соціального захисту осіб з інвалідністю;
- подальший розвиток антидискримінаційного законодавства;
- врахування досягнення сучасних технологій.
- подальший розвиток міжнародного співробітництва у цій сфері.

На основі аналізу чинного законодавства, запропоновано внести низку змін та доповнень у частині поліпшення формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю з урахуванням умов воєнного стану та наявності постійної загрози життю та здоров'ю в результаті повномасштабного вторгнення Росії всьому цивільному населенню, включаючи дану категорію осіб.

Дякую за увагу!

Здобувачу було задано **9 запитань**, на які доповідач надав обґрунтовані відповіді та пояснення.

Запитання задавали:

1. Фесенко Олександр Миколайович, доцент кафедри права та правоохоронної діяльності, доктор юридичних наук.

Шановний Костянтин Сергійович, з якою метою здійснюється соціальний захист інвалідів?

Фомічов К.С.: Дякую за запитання. Метою соціальної захищеності осіб з інвалідністю є визначені напрями правотворчої та правореалізаційної управлінської діяльності суб'єктів державної влади задля здійснення

організаційних, юридичних, економічних, фінансових, соціальних заходів щодо забезпечення рівних можливостей осіб з інвалідністю участі у житті суспільства, відновлення та підтримки здоров'я, матеріального забезпечення та охорони інших гарантованих державою прав осіб з інвалідністю.

2. Сокурєнко Олена Анатоліївна, доцент кафедри права та правоохоронної діяльності, кандидат юридичних наук, доцент.

Шановний Костянтин Сергійович, обґрунтуйте принципи формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю?

Фомічов К.С.: Дякую за запитання. Принципами формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю є основоположні вихідні засади, що мають системний, імперативний характер та спрямовані на регулювання процесу формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю. Серед принципів запропоновано виокремлювати дві групи, а саме: загальносистемні (повага до гідності та цінності осіб з інвалідністю, формування недискримінаційного суспільства, визнання прав та гарантування рівності участі у суспільному житті, сприяння автономії та незалежності осіб з інвалідністю, застосування принципу інклюзивності, сприяння соціальній інтеграції, застосування індивідуального підходу до кожного та ін.) та спеціалізовано-структурні (1) цільові (принцип єдності мети державної політики щодо соціальної захищеності осіб з інвалідністю, послідовність та взаємоузгодженість заходів впливу стейкхолдерів на шляху до єдиної мети політики, розподіл та делегування цілей конкретним суб'єктам правозастосування); (2) функціональні (формування належного нормативно-правового регулювання, закріплення функцій та повноважень відповідних державних органів та їх посадових осіб, відповідності впливу діяльності на конкретний об'єкт, забезпечення діяльності та підтримки громадських організацій); (3) організаційно-процесуальні (забезпечення форм та методів реалізації політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю, забезпечення заходів відповідного нагляду та контролю за реалізацією державної політики, стимулювання діяльності стейкхолдерів для досягнення мети державної політики).

3. Окопник Олена Миколаївна, доцент кафедри права та правоохоронної діяльності, кандидат юридичних наук, доцент.

Шановний Костянтин Сергійович, що Ви розумієте під правовими засадами державної політики соціального захисту осіб з інвалідністю?

Фомічов К.С.: Дякую за запитання. Правові засади державної політики формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю можна визначити як нормативно-правову основу, яка представлена системою норм права, закріплених у чинних законодавчих і підзаконних нормативно-правових актах, що визначають мету, завдання, принципи державної політики формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю, а також напрями діяльності уповноважених суб'єктів у цій

сфері.

4. Кондратенко Віталій Миколайович, професор кафедри права та правоохоронної діяльності, доктор юридичних наук, професор.

Шановний Костянтин Сергійович, назвіть ознаки адміністративно-правих відносин у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю?

Фомічов К.С.: Дякую за запитання. Було виділено ознаки адміністративно-правих відносин у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю, де до першої віднесено суб'єктний склад відносин; наступною ознакою є коло наділених прав і обов'язків цих суб'єктів у досліджуваній сфері; третьою виступає правова природа, зумовлена правовими засадами, які лягають в основу становлення державної політики реалізації соціального захисту осіб з інвалідністю та впливають на формування відносин цих суб'єктів; четвертою – персоніфікація відносин, яка виражається у тому, що державні органи, здійснюючи свою діяльність у сфері соціальної захищеності інвалідів, створюючи умови для забезпечення дотримання їх прав і свобод, вступають у правовідносини з останніми, які виражаються у створенні правових, економічних, політичних, соціально-побутових і соціально-психологічних умов для задоволення потреб цих осіб у відновленні здоров'я, матеріальному забезпеченні, посиленій трудовій та громадській діяльності; до п'ятої ознаки адміністративно-правових відносин у досліджуваній сфері віднесено настання юридичної відповідальності. До п'ятої ознаки адміністративно-правових відносин у досліджуваній сфері слід віднести настання юридичної відповідальності. Запропонована авторська класифікація адміністративних правовідносин у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю.

5. Юрах Віталій Михайлович, професор кафедри права та правоохоронної діяльності, доктор юридичних наук, доцент.

Шановний Костянтин Сергійович, Відомо, що одним із напрямків реалізації державної соціальної політики захисту прав інвалідів є соціально-психологічна реабілітація, особливо військовослужбовців. Чи розглядали Ви соціально-психологічний метод?

Фомічов К.С.: Дякую за запитання. Так, в нашому дослідженні наголошено, що соціально-психологічний метод сприяє оптимізації людей з обмеженими можливостями та особам з інвалідністю до умов і рівня життєдіяльності суспільства, включаючи технічний розвиток, пом'якшенню їх адаптації до соціуму, з подальшою можливістю стати активним прошарком прогресивного правового середовища. Виходячи з цільового призначення впливу соціально-психологічного методу, запропоновано його поділити на такі групи спрямування: соціальної реабілітації ветеранів війни, та інших осіб, які отримали інвалідність внаслідок бойових дій; соціальної активності; формування соціальних і трудових навиків; соціальної мотивації.

6. Зеленко Інна Павлівна, доцент кафедри права та правоохоронної

діяльності, кандидат юридичних наук, доцент.

Шановний Костянтин Сергійович, назвіть, які Ви розглядали нормотворчі процедури формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю?

Фомічов К.С.: Дякую за запитання. З розумінням означеного, визначено та виділено основні нормотворчі процедури: 1) процедура висування пропозиції щодо розробки або прийняття відповідного нормативно правового акта, тобто документу з чітко визначеними вимогами, окресленими завданнями який передбачає основні процесуальні аспекти його створення; 2) процедура попереднього розгляду нормативного проекту, включаючи обговорення громадськості, поданих зауважень і пропозицій до проекту, згідно яких нормативний акт або приймається, або направляється розробникам на доопрацювання; 3) процедура державної реєстрації та офіційного оприлюднення нормативно-правового акта, в результаті якої нормативний акт доводиться до відома осіб та стає обов'язковим для виконання.

7. Трошкіна Катерина Євгенівна, доцент кафедри права та правоохоронної діяльності, кандидат юридичних наук, доцент.

Шановний Костянтин Сергійович, розкажіть про установчі процедури та соціальні послуги формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю?

Фомічов К.С.: Дякую за запитання. Встановлено, що установчі процедури формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю є правонаділяючим процесом установчо-організаційного характеру щодо формування, ліквідації чи реорганізації суб'єктів права, що в певній послідовності реалізують владно-управлінську діяльність, спрямовану на вирішення конкретних юридичних питань і винесення за ними індивідуальних рішень у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю. Стверджується, що система надання соціальних послуг для осіб з інвалідністю складається з таких секторів: державного, комунального, недержавного. Зазначено, що у громадах органами місцевого самоврядування створено центри з метою надання соціальних послуг, однак чіткого розподілу повноважень щодо соціального захисту та надання соціальних послуг між тими чи іншими верствами населення немає. Виходячи з цього запропоновано у центрах соціальних служб окремо виокремити підрозділ із питань соціального захисту осіб з інвалідністю, функції якого мають передбачати здійснення комплексу заходів, направлених на реалізацію на місцевому рівні процедур, спрямованих на вирішення потреб осіб з інвалідністю, зокрема моніторингу як оцінки потреб, так і якості надання, тих чи інших послуг особам з інвалідністю.

8. Поляруш Світлана Іванівна, доцент кафедри права та правоохоронної діяльності, кандидат історичних наук, доцент.

Шановний Костянтин Сергійович, які основні пропозиції щодо

покращення формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю Ви вбачаєте?

Фомічов К.С.: Дякую за запитання. В дослідженні акцентовано увагу на необхідності створення електронної системи з індивідуальним планом допомоги особам з інвалідністю, у складі якої буде інформація щодо потреб осіб, перелік документів, які потрібно збирати людині та структурні підрозділи, до яких особа може звернутися для підтримки та повернення її до соціально-економічного життя. Звернута увага на відсутність у діючому законодавстві такої підстави інвалідності, яка виникла через поранення, контузію, каліцтво, захворювання, одержаних у зв'язку з військовими діями. Такий стан речей наразі вимагає унормувати дане питання та внести зміни до Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» та Постанови Кабінету Міністрів України від 3 грудня 2009 р. № 1317 «Питання медико-соціальної експертизи».

9. Мілова Тетяна Миколаївна, завідувач кафедри права та правоохоронної діяльності, кандидат юридичних наук, доцент.

Шановний Костянтин Сергійович, охарактеризуйте, будь-ласка, особливості взаємодії суб'єктів формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю з іншими державними інституціями?

Фомічов К.С.: Дякую за запитання. У дослідженні розкрито питання особливості взаємодії Президента України, Верховної Ради України, правоохоронних органів, органів місцевого самоврядування з іншими суб'єктами у формуванні та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю. Підкреслено декларативність повноважень радника-уповноваженого Президента України з питань безбар'єрності у зв'язку з відсутністю в нього реальних важелів впливу на сферу соціального захисту осіб з інвалідністю. Також констатовано, що Рада безбар'єрності при Кабінеті Міністрів України, незважаючи на свій консультативно-дорадчий статус в силу складу її учасників (деякі члени уряду, керівники деяких центральних органів виконавчої влади, інших державних органів та всеукраїнських громадських організацій), може ефективно сприяти взаємодії між ними з питань формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю.

Запропоновано форми взаємодії правоохоронних органів із суб'єктами формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю, серед яких виділено такі групи: спільна діяльність щодо запобігання та протидії правопорушенням; координація самостійних дій у сфері охорони прав осіб з інвалідністю, що дозволяє усунувати дублювання дій правоохоронного характеру; надання правоохоронними органами допомоги суб'єктам формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю під час здійснення ними правоохоронних заходів, а саме: у доступі до приміщень, документації, тощо; обмін інформацією.

Досліджено питання взаємодії Збройних Сил України та інших військових формувань із суб'єктами у формуванні та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю, зокрема військово-лікарських комісій та медико-соціальних експертних комісій у контексті посилення їх взаємодії.

ВИСТУПИЛИ:

Науковий консультант: Соболь Є. Ю., доктор юридичних наук, професор:

1. Оцінка роботи здобувача у процесі підготовки дисертації: виконання індивідуального плану наукової роботи та індивідуального навчального плану.

У процесі підготовки дисертації Фомічов Костянтин Сергійович виконав індивідуальний план наукової роботи у повному обсязі. Всі заплановані види робіт були виконані своєчасно. Здобувач плідно співпрацював з науковим консультантом протягом усього терміну навчання в докторантурі.

2. Актуальність теми дисертаційної роботи.

Забезпечення соціального захисту осіб з інвалідністю є нагальним питанням для нашої країни через стійку тенденцію до зростання їх кількості в загальній структурі населення. Одна з головних причин цього негативного явища – повномасштабне воєнне вторгнення Російської Федерації на територію України 24 лютого 2022 року. Масовані воєнні атаки, постійні обстріли цивільних об'єктів щоденно збільшують кількість поранених українців, сприяючи зростанню числа осіб, які внаслідок бойових дій отримали тяжкі поранення, що спричинили інвалідність. Цю статистику також поповнюють важкопоранені українські військові, які беруть активну участь у бойових діях і визволенні окупованих територій України від російської агресії.

До початку війни, станом на 1 січня 2021 року, в Україні налічувалося близько 2,7 мільйона осіб з інвалідністю, серед яких 163,9 тисячі дітей, 222,3 тисячі людей з інвалідністю першої групи, 900,8 тисяч – другої групи та 1,4 мільйона – третьої групи. Через воєнні дії ця цифра зросла орієнтовно на 27 тисяч, і остаточну кількість передбачити неможливо через постійні масивні ракетні удари, внаслідок яких багато українців гинуть або зазнають каліцтва.

Наведена статистика яскраво ілюструє масштабність проблеми і підкреслює необхідність вжиття заходів як на загальнодержавному, так і на місцевому рівнях для розвитку системи гарантування соціального захисту осіб з інвалідністю. Це включає реалізацію ефективних умов для проведення реабілітаційних заходів, протезування поранених з отриманими каліцтвами, забезпечення їх соціальної адаптації та реінтеграції. Тому сьогодні є соціальною потребою проведення ґрунтовного дослідження формування та реалізації державної політики у сфері соціального захисту осіб з інвалідністю в Україні з урахуванням зовнішніх загроз та внутрішніх труднощів. Слід

вказати, що питання саме формування та реалізації такої державної політики не було всебічно висвітлено.

3. Зв'язок роботи з науковими програмами, темами, планами.

Дисертація спрямована на реалізацію положень Національної стратегії у сфері прав людини, затвердженої Указом Президента України від 24.03.2021 № 119/2021; Національного плану дій з реалізації Конвенції про права осіб з інвалідністю на період до 2025 року, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 7 квітня 2021 р. № 285-р; Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14.04.2021 р. № 366-р; Плану заходів із впровадження в Україні Міжнародної класифікації функціонування, обмежень життєдіяльності та здоров'я та Міжнародної класифікації функціонування, обмежень життєдіяльності та здоров'я дітей і підлітків, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 27.12.2017 р. № 1008-р; Про заходи, спрямовані на забезпечення додержання прав осіб з інвалідністю, затвержені Указом Президента України від 13 грудня 2016 р. № 553/2016. Дослідження проведено в межах науково-дослідної роботи Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка «Концептуально-методологічні засади правового регулювання процесу європейської інтеграції України» (державний реєстраційний номер 200116U006126).

Тему дисертації затверджено на засіданні вченої ради Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка (протокол № 4 від 26 вересня 2022 року).

4. Наукова новизна і теоретичне значення одержаних результатів

У результаті сформульовано й обґрунтовано низку наукових положень, які виносяться на захист, зокрема:

у перше:

– зміст наукового розуміння сутності адміністративних правовідносин у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю, де з огляду на основи класичної плюралістичної концепції визначено об'єкт цих правовідносин, який включає державні заходи забезпечення реалізації соціальних прав, створення рівних можливостей для забезпечення різних потреб осіб з інвалідністю на рівні з іншими членами суспільства;

– обґрунтовано припущення науково-доктринального розгляду сутності адміністративних процедур формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю як складної системи відносин між державою в особі уповноважених органів та осіб з інвалідністю, що передбачає обов'язкове нормативне встановлення законодавчо-визначеного порядку прийняття адміністративних актів або укладення адміністративно-правових договорів щодо діяльності суб'єктів формування та реалізації державної політики під час розгляду та вирішення індивідуально-конкретних задач, спрямованих на забезпечення прав і свобод,

законних інтересів осіб з інвалідністю, введення дієвих способів їх соціальної захищеності;

– визначено наукове розуміння нормотворчих процедур та визначено їх види щодо формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю як окремих завершених етапів діяльності уповноважених суб'єктів щодо висунення ініціативних проектів нормативних актів, подання розробленої концепції, пропозиції про розроблення і прийняття нормативного акта, внесення змін, доповнення або скасування нормативних актів;

– на основі аналізу установчої юридичної процесуальної діяльності теоретично обґрунтовано розуміння установчих процедур реалізації державної політики як виокремлених, поетапних дій, спрямованих на призначення та утворення уповноважених суб'єктів у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю, які здійснюють владно-управлінську діяльність, спрямовану на вирішення конкретних юридичних питань у сфері соціального захисту осіб з інвалідністю та прийняття індивідуальних рішень;

удосконалено:

– сутнісно-змістовне розуміння значення та місця державної політики формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю у системі державної політики, де одним із визначальних та актуальних напрямів діяльності демократичної держави є формування соціальної політики захищеності осіб з інвалідністю, яка характеризується такими ознаками, як стабільність, цілеспрямована діяльність, наявність визначеного уповноваженого суб'єктного кола, чітке спрямування у вирішенні проблеми, використання різних способів у досягненні мети;

– наукову інтерпретацію завдання і мети державної політики формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю, цілеспрямованість якої полягає у визначенні напрямів комплексу правотворчої та правореалізаційної управлінської діяльності суб'єктів державної влади, направленої на забезпечення можливостей матеріального забезпечення та охорони інших гарантованих державою прав осіб з інвалідністю, відновлення та підтримки здоров'я, реалізацію ними свого потенціалу як прогресивного члена суспільства;

– систему принципів державної політики формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю, виокремивши серед них загальносистемні та спеціалізовано-структурні, які, спираючись на сутність власне формування та реалізації державної політики, в свою чергу, класифіковано на цільові, функціональні та організаційно-процесуальні;

– наукове розуміння юридичної природи державної політики формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю, представленою системою норм права, що визначає основні аспекти здійснення та забезпечення соціальної захищеності осіб з інвалідністю, встановлення шляхів сприяння повноцінного залучення даної категорії громадян у суспільні процеси, впровадження міжнародних стандартів соціального захисту, підвищення якості соціальних послуг;

– науковий підхід до розкриття сутності повноважень суб'єктів формування та реалізації державної політики соціальної захищеності осіб з інвалідністю, діяльність яких спрямована на продуктивне й ефективне вирішення завдань щодо забезпечення надійності та стабільності у виконанні основних напрямів реалізації державної політики, гарантування дотримання прав всіх учасників адміністративно-правових відносин і запобігання виникненню конфліктів під час провадження взаємодії цих суб'єктів, спираючись на норми права, й тим самим - зміцнюючи фундамент організаційно-управлінської діяльності державних органів у досліджуваній сфері;

– загальна інтерпретація сутності методів державної політики суб'єктів владних повноважень та інших учасників як способів створення дієвих заходів впливу на формування відносин між останніми з метою забезпечення реалізації прав і свобод осіб з інвалідністю, їх соціальної захищеності на рівні з іншими особами, та, виходячи із загальнотеоретичних підходів, виділено чотири групи методів: організаційно-розпорядчий, соціально-психологічний, метод недопущення дискримінації, правовий метод;

– результати аналізу юридичної природи погоджувальних процедур з надання соціальних послуг особам з інвалідністю, що гарантують заявникам право на отримання документа погодження та встановлення інвалідності, спрощення проходження якої вбачається шляхом створення єдиної електронної бази інформаційно-практичного спрямування, яка зможе задовольнити потреби осіб з інвалідністю і спростити процедуру та час для отримання послуги, мінімізувавши перелік необхідних документів;

– погляди щодо вирішення диференціації форм взаємодії суб'єктів формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю як визначену та регламентовану законодавством спільну діяльність цих суб'єктів, спрямовану на конституційне та законодавче забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю, їх повноцінної участі у житті суспільства, надання соціальних послуг і допомоги;

– сформульовано позицію, що виконання частини повноважень суб'єктів публічної адміністрації інститутами громадянського суспільства, збільшення кількості форм і методів їх взаємодії повинне супроводжуватися пропорційним перекладанням відповідальності за їх неналежне виконання і на інститути громадянського суспільства, адже останні можуть мати суттєвий, а подекуди і визначальний вплив на державну політику та повинні бути організаційно спроможними здійснювати відповідний вплив;

дістали подальшого розвитку:

– теоретико-правові та практичні підходи до визначення змісту таких категорій у досліджуваній сфері, як «державна політика формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю», «об'єкт державної політики ...», «засади державної політики ...», «адміністративні правовідносини ...», «адміністративні процедури ...», «взаємодія суб'єктів державної політики у сфері соціальної захисту осіб з інвалідністю» тощо;

– наукове узагальнення про доцільність створення у структурі центрів

соціальних служб (не залежно від кількості населення територіальних громад) підрозділу, уповноваженого здійснювати дії, спрямовані на належну реалізацію потреб осіб з інвалідністю, що сприятиме закріпленому розподілу повноважень щодо соціального захисту та надання соціальних послуг відповідній групі населення;

– наукові роздуми щодо особливостей взаємодії Президента України, Верховної Ради України, правоохоронних органів, органів місцевого самоврядування з іншими державними суб'єктами у формуванні та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю, включаючи питання взаємодії Збройних Сил України та інших військових формувань із суб'єктами у досліджуваній сфері державної політики в контексті посилення їх взаємодії;

– результати аналізу міжнародного досвіду розуміння змісту міжнародних стандартів соціальної захищеності осіб з інвалідністю, які репрезентують такі умовисновки: 1) вказують на необхідність забезпечення особам з інвалідністю належного рівня життя європейського стандарту поряд з іншими людьми в різноманітних сферах – освітній, трудовій, медичній, інфраструктурній, тощо; 2) є орієнтиром для гуманної та правової ідеології, яку держава має реалізувати у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю; 3) нормотворчість у сфері соціального захисту осіб з інвалідністю повинна бути спрямована не на копіювання декларативних норм міжнародно-правових документів у цій сфері, а враховувати можливість їх реального виконання;

– наукові положення шляхів удосконалення адміністративно-правового регулювання формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю з формулюванням коректних пропозицій внесення зміни та доповнень до низки законодавчих та підзаконних актів, спрямовані на реалізацію і захист прав та свобод осіб з інвалідністю як прогресивних представників сучасного суспільства, їх соціальної захищеності.

5. Наукове та практичне значення дослідження.

Практичне значення отриманих результатів полягає у тому, що матеріали дослідження, висновки, пропозицій та рекомендацій можуть бути використані у:

– науково-дослідній сфері – як основа для подальших теоретико-правових досліджень напрямів формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю (акт упровадження Науково-дослідного інституту публічного права);

– законотворчій діяльності – результати дослідження можуть бути використані для вдосконалення правового регулювання формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю;

– правозастосуванні – для підвищення ефективності та дієвості реалізації способів соціальної захищеності осіб з інвалідністю на території України (акт впровадження Кіровоградського обласного бюро медико-

соціальної експертизи);

– освітньому процесі – під час розроблення та викладання навчальних дисциплін «Адміністративне право: доктринальні та практичні проблеми», «Актуальні проблеми конституційного та муніципального права», «Адміністративне право», «Міжнародний захист прав людини», «Актуальні проблеми адміністративного права», «Сучасні аспекти міжнародного публічного права», а також розробки посібників, їх розділів, лекцій і навчально-методичних матеріалів при підготовці здобувачів вищої освіти зі спеціальностей 081 «Право» (довідка про впровадження Центральноукраїнського державного університету ім. В. Винниченка; акт упровадження Науково-дослідного інституту публічного права).

6. Повнота викладення матеріалу дисертації в наукових публікаціях.

Результати дисертаційного дослідження висвітлено у 38 наукових роботах, а саме: 18 робіт – у періодичних наукових фахових виданнях України, 4 роботи – у зарубіжних наукових журналах, що індексуються міжнародною наукометричною базою або Web of science, підрозділ у колективній монографії, а також 15 тез доповідей на наукових конференціях різного рівня, зокрема: «Актуальні проблеми приватного та публічного права» (м. Харків, 31 березня 2023 р.); «Правові засади організації та здійснення публічної влади» (м. Хмельницький, 31 березня 2023 р.); «Актуальні проблеми національного законодавства» (м. Кропивницький, 20 квітня 2023 р.); «Україна в умовах реформування правової системи: сучасні реалії та міжнародний досвід» (м. Тернопіль, 28 квітня 2023 р. м.) «Сектор безпеки України: актуальні питання науки та практики» (м. Харків, 27-28 квітня 2023 р.); «Реформування правової системи в контексті євроінтеграційних процесів» (м. Суми, 18–19 травня 2023 р.); «Український правовий вимір: пошук відповідей на глобальні міжнародні виклики» (м. Дніпро, 26 травня 2023 р.); «Права людини та публічне врядування в сучасних умовах» (м. Чернівці, 9 червня 2023 р.) «Відкрита наука України: візійний дискурс в умовах воєнного стану» (м. Ужгород, 27-29 вересня 2023 р.); «Приватно-правові та публічно-правові відносини: проблеми теорії та практики» (м. Кропивницький, 06 жовтня 2023 р.); «Правовий дискурс» (м. Черкаси, 12 жовтня 2023 р.); «Інноваційні дослідження та перспективи розвитку науки і техніки у XXI столітті» (м. Рівне, 19 жовтня. 2023 р.); «Modern vision of implementing innovations in scientific studies: collection of scientific papers «SCIENTIA» (Sofia, Republic of Bulgaria, October 20, 2023); «International scientific-practical conference “Current issues of science, education and society: theory and practice” (Aarhus, Denmark, October 20, 2023); «Theoretical and practical scientific achievements» (Pisa, Italian Republic, October 27, 2023).

7. Ступінь обґрунтованості наукових положень.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій забезпечується логікою подання матеріалу дисертаційної роботи, послідовністю розв'язання поставлених завдань, репрезентативністю джерельної бази та широкою апробацією результатів, висновками та

рекомендаціями, які подані до кожного розділу, загальних висновках дисертації, в додатках до дисертації. Достовірність отриманих висновків підтверджено використанням адекватних методів дослідження, тривалістю його проведення, якісним і кількісним аналізом впровадження його результатів, зафіксованих довідками про впровадження, а також об'єктивним аналізом використаних джерел, що відповідає усім вимогам до юридичних досліджень такого рівня.

8. Структура та зміст дисертації, її завершеність та відповідність установленим вимогам щодо оформлення.

Робота складається з анотації, вступу, п'яти розділів, які містять 14 підрозділів, висновків, списку використаних джерел (395 найменування на 47 сторінках) і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 432 сторінки.

Робота написана в науковому стилі, її зміст викладено в чіткій логічній послідовності за представленим планом та відповідно до теми. Здобувачем доведено реалізацію поставленої мети. Логічним завершенням дослідження є обґрунтовані відповідно до завдань загальні висновки.

Список використаних джерел вміщує перелік опрацьованої літератури.

Автор підтверджує запропоновані аналізи, висновки та свою думку матеріалами додатків та таблицями й рисунком. Дисертація написана грамотно, українською мовою, стиль викладення матеріалу відповідає прийнятому в науковій літературі.

Дисертація оформлена згідно з чинними вимогами.

9. Загальний висновок.

Здобувач зарекомендував себе як старанний і допитливий науковий дослідник, що постійно прагне до саморозвитку.

На основі аналізу чинного законодавства, запропоновано внести низку змін та доповнень у частині поліпшення формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю з урахуванням умов воєнного стану та наявності постійної загрози життю та здоров'ю в результаті повномасштабного вторгнення Росії всьому цивільному населенню, включаючи дану категорію осіб.

У дисертації на основі теоретичних напрацювань та узагальненні практики, аналізу норм чинного законодавства, спираючись на міжнародний досвід, розкрито адміністративно-правові аспекти особливостей формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні.

Визначено, що мета державної політики формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю становить собою продукт діяльності суб'єктів владних повноважень у тій чи іншій сфері державної політики, тобто певним чином є суб'єктивним відбитком об'єктивного. У свою чергу, завдання державної політики являють собою об'єктивну форму її існування, утворюючи алгоритм її досягнення, а, відповідно, принципами є основоположні вихідні засади формування та реалізації державної політики у досліджуваній сфері.

Зазначено, що адміністративні правовідносини у сфер соціальної

захищеності осіб з інвалідністю базуються на адміністративно-правових нормах, що регулюють відносини між державою в особі уповноважених суб'єктів державних органів і фізичними та юридичними особами у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю, спрямовані на забезпечення фізичних і соціальних потреб таких осіб.

Зауважено, що державна політика реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю та формування відповідного соціального захисту базується на цілеспрямованій діяльності уповноважених суб'єктів публічного управління, втілюється шляхом здійснення нормативно-правових, організаційних та управлінських заходів у сфері формування та реалізації цієї політики, винайдення форм соціальної захищеності осіб з інвалідністю.

На основі аналізу чинного законодавства, запропоновано внести низку змін та доповнень у частині поліпшення формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю з урахуванням умов воєнного стану та наявності постійної загрози життю та здоров'ю в результаті повномасштабного вторгнення Росії всьому цивільному населенню, включаючи дану категорію осіб.

Доведено, що адміністративна процедура формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю є складною системою відносин між державою в особі уповноважених органів та осіб з інвалідністю, що передбачає обов'язкове нормативне встановлення законодавчо-визначеного порядку прийняття адміністративних актів або укладення адміністративно-правових договорів щодо діяльності суб'єктів формування та реалізації державної політики під час розгляду та вирішення індивідуально-конкретних задач з метою забезпечення прав і свобод, законних інтересів осіб з інвалідністю.

Підкреслено, що узгодженість дій суб'єктів публічної адміністрації у сфері соціального захисту осіб з інвалідністю передбачає спільне місце та час їх здійснення. Взаємодія між суб'єктами публічної адміністрації передбачає виконання різних функцій відповідно до їхньої встановленої законом компетенції. Це не заміщення одного суб'єкта іншим, а грамотне поєднання їх можливостей для досягнення спільних цілей і завдань, зокрема, у сфері соціального захисту осіб з інвалідністю.

Наголошено, що загальність та універсальність правових вимог міжнародних стандартів соціальної захищеності осіб з інвалідністю вказує на їх всеосяжний та всеохоплюючий характер, що вимагає від держави належної їх конкретизації у національному законодавстві. Акцентовано, що набір прав на соціальний захист осіб з інвалідністю може бути розширено, однак не звужено, порівняно з такими міжнародними стандартами.

Усі результати дослідження, що виносяться на захист, отримані особисто здобувачем, є його власним здобутком і мають практичну та теоретичну цінність. Ідеї та елементи наукових праць інших науковців, цитати супроводжуються належними посиланнями на авторів та джерела інформації. Зазначено особистий внесок здобувача у спільні наукові

публікації, що належать співавторам.

Тема дисертації повністю відповідає зі спеціальності 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право.

Таким чином, дисертаційне дослідження Фомічова Костянтина Сергійовича на тему: «Державна політика формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні: адміністративно-правовий аспект» відповідає встановленим вимогам МОН України щодо дисертацій поданих на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук та п.п. 7, 8, 9 Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 року № 1197, а його автор – Фомічов Костянтин Сергійович заслуговує на присудження йому наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право.

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Манжула А. А., доктор юридичних наук, професор:

Актуальність теми дослідження. Забезпечення соціального захисту осіб з інвалідністю є нагальним питанням для України через стійку тенденцію зростання їх кількості серед населення. Одна з головних причин цього негативного явища – повномасштабне військове вторгнення Російської Федерації на територію України 24 лютого 2022 року. Масовані воєнні атаки, постійні обстріли цивільних об'єктів щоденно збільшують число поранених українців, сприяючи зростанню кількості осіб з інвалідністю внаслідок отриманих під час бойових дій тяжких поранень. До цієї статистики також додаються важкопоранені українські військові, які активно беруть участь у бойових діях та визволенні окупованих територій від російської агресії.

До початку війни, станом на 1 січня 2021 року, в Україні налічувалось близько 2,7 мільйона осіб з інвалідністю, з них 163,9 тисячі дітей, 222,3 тисячі людей з інвалідністю першої групи, 900,8 тисяч – другої групи та 1,4 мільйона – третьої групи. Через воєнні дії ця цифра зросла орієнтовно на 27 тисяч, і кінцеву кількість спрогнозувати неможливо через постійні масштабні ракетні удари, внаслідок яких багато українців гинуть або отримують каліцтва. Сумна статистика ілюструє масштабність проблеми і підкреслює необхідність вжиття заходів як на національному, так і на місцевому рівнях для розвитку системи забезпечення соціального захисту осіб з інвалідністю. Така ситуація передбачає створення ефективних умов для проведення реабілітаційних заходів, протезування поранених з каліцтвами, забезпечення їх соціальної адаптації та реінтеграції. Відтак, нагальною потребою є ґрунтовне дослідження формування та реалізації державної політики у сфері соціального захисту осіб з інвалідністю в Україні з урахуванням зовнішніх загроз та внутрішніх викликів, що постали перед країною.

Важливо пам'ятати, що особи з інвалідністю є повноправними членами суспільства і мають такі ж права, як і решта громадян. Тож політика щодо них має ґрунтуватися на принципах недискримінації, рівності можливостей

та інклюзії. Необхідно створити всеохоплюючу систему підтримки, яка забезпечить їм гідне життя, можливість максимально реалізувати свій потенціал та брати активну участь у всіх сферах суспільного життя. Це, зокрема, передбачає подолання фізичних та соціальних бар'єрів, боротьбу з упередженнями та стереотипами, надання якісного медичного обслуговування, освіти та працевлаштування. Лише інтегрувавши потреби людей з інвалідністю до загальної державної політики та залучивши їх до процесу прийняття рішень, можна досягти реального прогресу в цій царині.

Оцінка наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувача. Автором, здійснено аналіз достатньої кількості доробок вітчизняних і зарубіжних вчених та науковців, а також положень як національного, так і міжнародного законодавства з цілого спектру питань, які стосуються правових аспектів державної політики соціального захисту інвалідів, що свідчить про теоретичну та практичну значущість тематики дисертаційної роботи.

Результати дисертаційного дослідження висвітлено у 38 наукових роботах, а саме: 18 робіт – у періодичних наукових фахових виданнях України, 4 роботи – у зарубіжних наукових журналах, що індексуються міжнародною наукометричною базою або Web of science, підрозділ у колективній монографії, а також 15 тез доповідей на наукових конференціях різного рівня.

Новизна представлених теоретичних та/або експериментальних результатів проведених здобувачем досліджень, повнота викладу в опублікованих працях.

Дисертація Фомічова К.С. є однією з перших у вітчизняній науці працею, в якій представлена сучасна концепція формування та реалізації державної політики соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні з позиції адміністративно-правової науки. У результаті сформульовано й обґрунтовано низку наукових положень, які виносяться на захист, зокрема:

– зміст наукового розуміння сутності адміністративних правовідносин у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю, де з огляду на основи класичної плюралістичної концепції визначено об'єкт цих правовідносин, який включає державні заходи забезпечення реалізації соціальних прав, створення рівних можливостей для забезпечення різних потреб осіб з інвалідністю на рівні з іншими членами суспільства;

– обґрунтовано припущення науково-доктринального розгляду сутності адміністративних процедур формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю як складної системи відносин між державою в особі уповноважених органів та осіб з інвалідністю, що передбачає обов'язкове нормативне встановлення законодавчо-визначеного порядку прийняття адміністративних актів або укладення адміністративно-правових договорів щодо діяльності суб'єктів формування та реалізації державної політики під час розгляду та вирішення індивідуально-конкретних задач, спрямованих на забезпечення прав і свобод, законних інтересів осіб з інвалідністю, введення дієвих способів їх соціальної

захищеності;

– визначено наукове розуміння нормотворчих процедур та визначено їх види щодо формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю як окремих завершених етапів діяльності уповноважених суб'єктів щодо висунення ініціативних проектів нормативних актів, подання розробленої концепції, пропозиції про розроблення і прийняття нормативного акта, внесення змін, доповнення або скасування нормативних актів;

– на основі аналізу установчої юридичної процесуальної діяльності теоретично обґрунтовано розуміння установчих процедур реалізації державної політики як виокремлених, поетапних дій, спрямованих на призначення та утворення уповноважених суб'єктів у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю, які здійснюють владно-управлінську діяльність, спрямовану на вирішення конкретних юридичних питань у сфері соціального захисту осіб з інвалідністю та прийняття індивідуальних рішень;

– сутнісно-змістовне розуміння значення та місця державної політики формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю у системі державної політики, де одним із визначальних та актуальних напрямів діяльності демократичної держави є формування соціальної політики захищеності осіб з інвалідністю, яка характеризується такими ознаками, як стабільність, цілеспрямована діяльність, наявність визначеного уповноваженого суб'єктного кола, чітке спрямування у вирішенні проблеми, використання різних способів у досягненні мети;

– наукову інтерпретацію завдання і мети державної політики формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю, цілеспрямованість якої полягає у визначенні напрямів комплексу правотворчої та правореалізаційної управлінської діяльності суб'єктів державної влади, направленої на забезпечення можливостей матеріального забезпечення та охорони інших гарантованих державою прав осіб з інвалідністю, відновлення та підтримки здоров'я, реалізацію ними свого потенціалу як прогресивного члена суспільства;

– систему принципів державної політики формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю, виокремивши серед них загальносистемні та спеціалізовано-структурні, які, спираючись на сутність власне формування та реалізації державної політики, в свою чергу, класифіковано на цільові, функціональні та організаційно-процесуальні;

– наукове розуміння юридичної природи державної політики формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю, представленою системою норм права, що визначає основні аспекти здійснення та забезпечення соціальної захищеності осіб з інвалідністю, встановлення шляхів сприяння повноцінного залучення даної категорії громадян у суспільні процеси, впровадження міжнародних стандартів соціального захисту, підвищення якості соціальних послуг;

– науковий підхід до розкриття сутності повноважень суб'єктів формування та реалізації державної політики соціальної захищеності осіб з

інвалідністю, діяльність яких спрямована на продуктивне й ефективне вирішення завдань щодо забезпечення надійності та стабільності у виконанні основних напрямів реалізації державної політики, гарантування дотримання прав всіх учасників адміністративно-правових відносин і запобігання виникненню конфліктів під час провадження взаємодії цих суб'єктів, спираючись на норми права, й тим самим - зміцнюючи фундамент організаційно-управлінської діяльності державних органів у досліджуваній сфері;

– загальна інтерпретація сутності методів державної політики суб'єктів владних повноважень та інших учасників як способів створення дієвих заходів впливу на формування відносин між останніми з метою забезпечення реалізації прав і свобод осіб з інвалідністю, їх соціальної захищеності на рівні з іншими особами, та, виходячи із загальнотеоретичних підходів, виділено чотири групи методів: організаційно-розпорядчий, соціально-психологічний, метод недопущення дискримінації, правовий метод;

Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому.

Робота складається з анотації, вступу, п'яти розділів, які містять 14 підрозділів, висновків, списку використаних джерел (395 найменування на 47 сторінках) і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 432 сторінки.

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми дисертаційної роботи, визначено її зв'язок із науковими програмами, планами і темами, визначено мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, охарактеризовано методи, наукову новизну результатів, обґрунтовано практичну важливість одержаних у результаті дослідження висновків та узагальнень, а також представлено інформацію про апробацію результатів дослідження та структуру роботи.

Розділ 1. «Теоретико-правові засади дослідження управління залізничним транспортом загального користування в Україні» складається з трьох підрозділів, які розкривають сутність державної політики формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю, визначають її мету, завдання та принципи, характеризуючи правові засади цієї політики в Україні.

Розділ 2. «Характеристика окремих елементів адміністративно-правового механізму державної політики формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» складається з трьох підрозділів, у яких сформульовано види адміністративно-правових відносин, охарактеризовано їх суб'єкти та методи формування державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю, з формулюванням їх сутності та визначенням специфіки.

Розділ 3. «Окремі адміністративні процедури формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» складається з трьох підрозділів, у яких сформовано, проаналізовано та розкрито специфіку адміністративних процедур у досліджуваній проблемі.

Розділ 4. «Особливості взаємодії суб'єктів формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю в

Україні» складається з трьох підрозділів, у яких системно та окремо визначено форми та особливості взаємодії суб'єктів формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні.

Розділ 5. «Шляхи удосконалення державної політики формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю» складається з двох підрозділів, у яких на основі аналізу проблем національної системи правового регулювання та міжнародних стандартів, сформовано новітні шляхи удосконалення державної політики формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю.

У **висновках** дисертації на основі теоретико-методологічного підходу здійснено аналіз норм національного законодавства та міжнародного досвіду утвердження стандартів соціальної захищеності осіб з наявною диференціацією обмежень життєдіяльності людини з інвалідністю, проведено теоретичне узагальнення, в результаті чого запропоновано низку змін до чинного законодавства, спрямовану на вдосконалення сфери формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю, направленої на формування активного та прогресивного прошарку сучасного суспільства.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача.

Однак, певні положення дисертації Фомічова К.С. не позбавлені дискусійних моментів і неточностей, а саме:

1. Доопрацювати концептуальні засади дослідження.
2. Доопрацювати висновки до параграфів наукового дослідження (зокрема четвертого) для більш чіткого і повнішого узагальнення основних викладених у них положень.
3. Доопрацювати розділ 5 дисертації, розширивши перелік практичних рекомендацій щодо вдосконалення адміністративно-правового регулювання формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю.
4. Звернути увагу на співпрацю із громадськістю при адміністративно-правовому регулюванні питань щодо формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю.

Проте, висловлені зауваження все ж носять більш суб'єктивний характер, що впливає на високий рівень наукової новизни дисертаційної роботи.

Рекомендації щодо подальшого використання результатів дисертації в практиці.

Робота написана Фомічова К.С. в науковому стилі, її зміст викладено в чіткій логічній послідовності за представленим планом та відповідно до теми. Здобувачем доведено реалізацію поставленої мети. Логічним завершенням дослідження є обґрунтовані відповідно до завдань загальні висновки.

Практичне значення отриманих результатів полягає у тому, що матеріали дослідження Фомічова К.С., висновки, пропозиції та рекомендацій

можуть бути використані у:

- науково-дослідній сфері – як основа для подальших теоретико-правових досліджень напрямів формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю (акт упровадження Науково-дослідного інституту публічного права);

- законотворчій діяльності – результати дослідження можуть бути використані для вдосконалення правового регулювання формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю.

Відсутність порушень академічної доброчесності. Під час аналізу рецензованої дисертації та опублікованих праць Фомічова К.С. фактів порушення академічної доброчесності (плагиату чи фальсифікації) не виявлено. Дисертація Фомічова К.С. є завершеною, самостійно виконаною науковою працею, що має вагоме теоретичне і прикладне значення.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам.

Дисертаційне дослідження Фомічова Костянтина Сергійовича на тему: «Державна політика формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні: адміністративно-правовий аспект» відповідає встановленим вимогам МОН України щодо дисертацій поданих на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук та п.п. 7, 8, 9 Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 року № 1197, а його автор – Фомічов Костянтин Сергійович заслуговує на присудження йому наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право.

Дисертаційне дослідження Фомічова Костянтина Сергійовича рекомендоване до захисту у спеціалізованій вченій раді.

Гриценко В. Г., доктор юридичних наук, професор:

Актуальність проблеми забезпечення соціального захисту осіб з інвалідністю українського суспільства не може бути переоцінена, оскільки ми спостерігаємо стабільне зростання їхньої кількості внаслідок низки факторів, зокрема, через наслідки військового вторгнення Російської Федерації у 2022 році. Нестримний вплив поранених українців та важкопоранених військових внаслідок масових воєнних атак і обстрілів цивільних об'єктів день за днем робить цю проблему ще більш актуальною.

Перед початком війни в Україні налічувалося близько 2,7 мільйона осіб з інвалідністю, включаючи значну кількість дітей та людей з різними рівнями інвалідності. Проте військові дії привели до раптового зростання цього числа, орієнтовно на 27 тисяч, з постійним ризиком подальшого збільшення через непередбачуваність обстановки та постійні військові загрози.

Така ситуація вимагає негайних та рішучих дій на національному та місцевому рівнях для забезпечення адекватної підтримки та захисту осіб з інвалідністю. Це включає в себе не лише надання медичної допомоги та реабілітаційних послуг, але й створення умов для їхньої соціальної адаптації та повноцінного включення в суспільне життя.

Зокрема, необхідно активно розвивати систему реабілітації та протезування для поранених осіб, забезпечувати їхню соціальну адаптацію та реінтеграцію в суспільство. Окрім цього, важливо створити умови для освіти та працевлаштування, щоб люди з інвалідністю могли максимально реалізувати свій потенціал та брати активну участь у громадському житті.

Необхідно також підкреслити, що особи з інвалідністю мають такі ж права, як і всі інші громадяни, і політика відносно них повинна базуватися на принципах недискримінації, рівності можливостей та інклюзії. Лише шляхом інтеграції їхніх потреб у загальну державну політику та залучення їх до процесу прийняття рішень можна забезпечити повноцінну участь людей з інвалідністю у житті суспільства.

Мета дослідження полягає в тому, щоб, спираючись на наукову доктрину вітчизняних та зарубіжних вчених-адміністративістів, з урахування норм міжнародного та національного законодавства, сформулювати концептуально нові підходи до формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні, розробити й сформулювати науково обґрунтовані пропозиції з її оновлення.

Для досягнення цієї мети поставлено такі основні *задачі* дослідження:

- визначити поняття, сутність та особливості формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю як об'єкта адміністративно-правового регулювання;

- окреслити завдання, принципів державної політики формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю, розкривши її мету;

- розкрити правові засади державної політики формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю;

- з'ясувати коло суб'єктів формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю та охарактеризувати їх адміністративно-правовий статус;

- означити способи формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю;

- розкрити сутність нормотворчих процедур формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю;

- з'ясувати сутність та специфіку установчих процедур формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю;

- схарактеризувати міжнародний досвід утвердження стандартів соціальної захищеності осіб з інвалідністю та можливі шляхи його адаптації до правової системи України;

- сформулювати та обґрунтувати практичні напрями вдосконалення адміністративно-правового регулювання формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають під час формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю.

Предмет дослідження – державна політика формування та реалізації

соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні: адміністративно-правовий аспект.

Методи дослідження. На основі використання логічних прийомів і конкретних способів дослідження при вирішенні визначених завдань та поставленої мети дослідження було використано комплекс загальних, філософських, загальнонаукових, конкретно-наукових і спеціальних методів.

Оцінка наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувача. Автор аналізував значну кількість наукових досліджень вітчизняних і зарубіжних вчених, а також вивчив положення як національного, так і міжнародного законодавства щодо широкого спектру питань, пов'язаних з правовими аспектами державної політики соціального захисту осіб з інвалідністю. Це свідчить про важливість теми дисертаційної роботи як у теоретичному, так і у практичному плані.

Варто зазначити, що всі розділи дисертаційної роботи спроектовані з урахуванням принципів пропорційності, взаємовиключення і непересічності, і характеризуються єдністю змісту. Це дозволило автору успішно виконати поставлені завдання і представити обґрунтовані висновки, пропозиції та рекомендації з питань соціального захисту осіб з інвалідністю, а також висвітлити перспективи формування та реалізації державної політики в цій сфері.

Результати дисертаційного дослідження висвітлено у 38 наукових роботах, а саме: 18 робіт – у періодичних наукових фахових виданнях України, 4 роботи – у зарубіжних наукових журналах, що індексуються міжнародною наукометричною базою або Web of science, підрозділ у колективній монографії, а також 15 тез доповідей на наукових конференціях різного рівня.

Новизна представлених теоретичних та/або експериментальних результатів проведених здобувачем досліджень, повнота викладу в опублікованих працях.

Дисертація Фомічова К.С. є однією з перших у вітчизняній науці працею, в якій представлена сучасна концепція формування та реалізації державної політики соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні з позиції адміністративно-правової науки. У результаті сформульовано й обґрунтовано низку наукових положень, які виносяться на захист, зокрема:

- зміст наукового розуміння сутності адміністративних правовідносин у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю, де з огляду на основи класичної плюралістичної концепції визначено об'єкт цих правовідносин, який включає державні заходи забезпечення реалізації соціальних прав, створення рівних можливостей для забезпечення різних потреб осіб з інвалідністю на рівні з іншими членами суспільства;

- обґрунтовано припущення науково-доктринального розгляду сутності адміністративних процедур формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю як складної системи відносин між державою в особі уповноважених органів та осіб з інвалідністю, що передбачає обов'язкове нормативне встановлення

законодавчо-визначеного порядку прийняття адміністративних актів або укладення адміністративно-правових договорів щодо діяльності суб'єктів формування та реалізації державної політики під час розгляду та вирішення індивідуально-конкретних задач, спрямованих на забезпечення прав і свобод, законних інтересів осіб з інвалідністю, введення дієвих способів їх соціальної захищеності;

– на основі аналізу установчої юридичної процесуальної діяльності теоретично обґрунтовано розуміння установчих процедур реалізації державної політики як виокремлених, поетапних дій, спрямованих на призначення та утворення уповноважених суб'єктів у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю, які здійснюють владно-управлінську діяльність, спрямовану на вирішення конкретних юридичних питань у сфері соціального захисту осіб з інвалідністю та прийняття індивідуальних рішень;

– сутнісно-змістовне розуміння значення та місця державної політики формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю у системі державної політики, де одним із визначальних та актуальних напрямів діяльності демократичної держави є формування соціальної політики захищеності осіб з інвалідністю, яка характеризується такими ознаками, як стабільність, цілеспрямована діяльність, наявність визначеного уповноваженого суб'єктного кола, чітке спрямування у вирішенні проблеми, використання різних способів у досягненні мети;

– систему принципів державної політики формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю, виокремивши серед них загальносистемні та спеціалізовано-структурні, які, спираючись на сутність власне формування та реалізації державної політики, в свою чергу, класифіковано на цільові, функціональні та організаційно-процесуальні;

– наукове розуміння юридичної природи державної політики формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю, представленою системою норм права, що визначає основні аспекти здійснення та забезпечення соціальної захищеності осіб з інвалідністю, встановлення шляхів сприяння повноцінного залучення даної категорії громадян у суспільні процеси, впровадження міжнародних стандартів соціального захисту, підвищення якості соціальних послуг;

– загальна інтерпретація сутності методів державної політики суб'єктів владних повноважень та інших учасників як способів створення дієвих заходів впливу на формування відносин між останніми з метою забезпечення реалізації прав і свобод осіб з інвалідністю, їх соціальної захищеності на рівні з іншими особами, та, виходячи із загальнотеоретичних підходів, виділено чотири групи методів: організаційно-розпорядчий, соціально-психологічний, метод недопущення дискримінації, правовий метод;

Наукова обґрунтованість отриманих результатів, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

У дисертації Фомічова К.С. на основі теоретичних напрацювань та узагальненні практики, аналізу норм чинного законодавства, спираючись на міжнародний досвід, розкрито адміністративно-правові аспекти особливостей

формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні.

Визначено, що мета державної політики формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю становить собою продукт діяльності суб'єктів владних повноважень у тій чи іншій сфері державної політики, тобто певним чином є суб'єктивним відбитком об'єктивного. У свою чергу, завдання державної політики являють собою об'єктивну форму її існування, утворюючи алгоритм її досягнення, а, відповідно, принципами є основоположні вихідні засади формування та реалізації державної політики у досліджуваній сфері.

Зазначено, що адміністративні правовідносини у сфер соціальної захищеності осіб з інвалідністю базуються на адміністративно-правових нормах, що регулюють відносини між державою в особі уповноважених суб'єктів державних органів і фізичними та юридичними особами у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю, спрямовані на забезпечення фізичних і соціальних потреб таких осіб.

Зауважено, що державна політика реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю та формування відповідного соціального захисту базується на цілеспрямованій діяльності уповноважених суб'єктів публічного управління, втілюється шляхом здійснення нормативно-правових, організаційних та управлінських заходів у сфері формування та реалізації цієї політики, винайдення форм соціальної захищеності осіб з інвалідністю.

На основі аналізу чинного законодавства, запропоновано внести низку змін та доповнень у частині поліпшення формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю з урахуванням умов воєнного стану та наявності постійної загрози життю та здоров'ю в результаті повномасштабного вторгнення Росії всьому цивільному населенню, включаючи дану категорію осіб.

Доведено, що адміністративна процедура формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю є складною системою відносин між державою в особі уповноважених органів та осіб з інвалідністю, що передбачає обов'язкове нормативне встановлення законодавчо-визначеного порядку прийняття адміністративних актів або укладення адміністративно-правових договорів щодо діяльності суб'єктів формування та реалізації державної політики під час розгляду та вирішення індивідуально-конкретних задач з метою забезпечення прав і свобод, законних інтересів осіб з інвалідністю.

Підкреслено, що узгодженість дій суб'єктів публічної адміністрації у сфері соціального захисту осіб з інвалідністю передбачає спільне місце та час їх здійснення. Взаємодія між суб'єктами публічної адміністрації передбачає виконання різних функцій відповідно до їхньої встановленої законом компетенції. Це не заміщення одного суб'єкта іншим, а грамотне поєднання їх можливостей для досягнення спільних цілей і завдань, зокрема, у сфері соціального захисту осіб з інвалідністю.

Наголошено, що загальність та універсальність правових вимог міжнародних стандартів соціальної захищеності осіб з інвалідністю вказує на їх всеосяжний та всеохоплюючий характер, що вимагає від держави належної їх конкретизації у національному законодавстві. Акцентовано, що набір прав на соціальний захист осіб з інвалідністю може бути розширено, однак не звужено, порівняно з такими міжнародними стандартами.

Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому.

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми дисертаційної роботи, визначено її зв'язок із науковими програмами, планами і темами, визначено мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, охарактеризовано методи, наукову новизну результатів, обґрунтовано практичну важливість одержаних у результаті дослідження висновків та узагальнень, а також представлено інформацію про апробацію результатів дослідження та структуру роботи.

Розділ 1. «Теоретико-правові засади дослідження управління залізничним транспортом загального користування в Україні» складається з трьох підрозділів, які розкривають сутність державної політики формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю, визначають її мету, завдання та принципи, характеризуючи правові засади цієї політики в Україні.

Розділ 2. «Характеристика окремих елементів адміністративно-правового механізму державної політики формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» складається з трьох підрозділів, у яких сформульовано види адміністративно-правових відносин, охарактеризовано їх суб'єкти та методи формування державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю, з формулюванням їх сутності та визначенням специфіки.

Розділ 3. «Окремі адміністративні процедури формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» складається з трьох підрозділів, у яких сформовано, проаналізовано та розкрито специфіку адміністративних процедур у досліджуваній проблемі.

Розділ 4. «Особливості взаємодії суб'єктів формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» складається з трьох підрозділів, у яких системно та окремо визначено форми та особливості взаємодії суб'єктів формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні.

Розділ 5. «Шляхи удосконалення державної політики формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю» складається з двох підрозділів, у яких на основі аналізу проблем національної системи правового регулювання та міжнародних стандартів, сформовано новітні шляхи удосконалення державної політики формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю.

У **висновках** дисертації на основі теоретико-методологічного підходу здійснено аналіз норм національного законодавства та міжнародного досвіду

утвердження стандартів соціальної захищеності осіб з наявною диференціацією обмежень життєдіяльності людини з інвалідністю, проведено теоретичне узагальнення, в результаті чого запропоновано низку змін до чинного законодавства, спрямовану на вдосконалення сфери формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю, направленої на формування активного та прогресивного прошарку сучасного суспільства.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача.

Проте, окремі положення дисертації Фомічова К.С. не позбавлені дискусійних моментів і неточностей, а саме:

1. Уточнити і розширити список завдань дослідження.
2. Розширити загальні висновки до дисертації.
3. Додати і розписати у підрозділ 2.2 повноваження Міністерства соціальної політики України щодо соціального захисту прав інвалідів.
4. Включити у список джерел посилання на міжнародні договори, угоди, стандарти щодо соціального захисту прав інвалідів.

Проте, висловлені зауваження все ж носять більш суб'єктивний характер, що впливає на високий рівень наукової новизни дисертаційної роботи.

Рекомендації щодо подальшого використання результатів дисертації в практиці.

Практичне значення отриманих результатів полягає у тому, що матеріали дослідження, висновки, пропозицій та рекомендацій можуть бути використані у:

– *науково-дослідній сфері* – як основа для подальших теоретико-правових досліджень напрямів формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю;

– *законотворчій діяльності* – результати дослідження можуть бути використані для вдосконалення правового регулювання формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю;

– *правозастосуванні* – для підвищення ефективності та дієвості реалізації способів соціальної захищеності осіб з інвалідністю на території України;

– *освітньому процесі* – під час розроблення та викладання навчальних дисциплін «Адміністративне право: доктринальні та практичні проблеми», «Актуальні проблеми конституційного та муніципального права», «Адміністративне право», «Міжнародний захист прав людини», «Актуальні проблеми адміністративного права», «Сучасні аспекти міжнародного публічного права», а також розробки посібників, їх розділів, лекцій і навчально-методичних матеріалів при підготовці здобувачів вищої освіти зі спеціальностей 081 «Право».

Відсутність порушень академічної доброчесності. Під час аналізу рецензованої дисертації та опублікованих праць Фомічова К.С. фактів

порушення академічної доброчесності (плагіату чи фальсифікації) не виявлено. Дисертація Фомічова К.С. є завершеною, самостійно виконаною науковою працею, що має вагоме теоретичне і прикладне значення.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам.

Дисертаційне дослідження Фомічова Костянтина Сергійовича на тему: «Державна політика формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні: адміністративно-правовий аспект» відповідає встановленим вимогам МОН України щодо дисертацій поданих на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук та п.п. 7, 8, 9 Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 року № 1197, а його автор – Фомічов Костянтин Сергійович заслуговує на присудження йому наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право.

Дисертаційне дослідження Фомічова Костянтина Сергійовича рекомендоване до захисту у спеціалізованій вченій раді.

Крилов Д. В., доктор юридичних наук:

Актуальність проблеми полягає у тому, що забезпечення якісного соціального захисту людей з інвалідністю є важливим питанням для нашої країни, особливо через постійне зростання їхньої кількості в нашому суспільстві.

До війни, на початку 2021 року, в Україні було приблизно 2,7 мільйона осіб із інвалідністю. Через військові дії, це число зросло приблизно на 27 тисяч. Прогнозувати остаточну кількість стало неможливо через постійні атаки, під час яких багато українців загинули або отримали тяжкі поранення. Наведені статистичні дані наочно демонструють масштаб проблеми та підкреслюють необхідність прийняття заходів на рівні держави і місцевих органів влади для забезпечення соціального захисту осіб з інвалідністю. Це включає створення умов для проведення реабілітаційних заходів, протезування поранених та їхню соціальну адаптацію.

Дослідження, проведене автором, базувалося на аналізі великої кількості робіт вітчизняних і зарубіжних вчених та вивченні законодавства. У роботі враховано всі аспекти державної політики соціального захисту інвалідів. Всі розділи дисертації відповідають принципам логічності та єдності, що дозволило авторові зробити висновки та рекомендації щодо вирішення проблеми.

Однак, проблема щодо соціальної захищеності осіб з інвалідністю та перспективи формування та реалізації державної політики постійно відзначається динамічністю, яка потребує швидкого реагування зі сторони держави на результати сьогоdnішніх реалій і факторів зростання кількості осіб з інвалідністю, спричинених активними воєнними діями рф. Саме тому обрана тематика потребує визначення сучасних шляхів розв'язання наявних проблем теоретичного та прикладного характеру, що в сукупності зумовлює актуальність, необхідність і своєчасність проведення даного дослідження.

Мета дослідження полягає в тому, щоб, спираючись на наукову доктрину вітчизняних та зарубіжних вчених-адміністративістів, з урахування норм міжнародного та національного законодавства, сформулювати концептуально нові підходи до формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні, розробити й сформулювати науково обґрунтовані пропозиції з її оновлення.

Для досягнення цієї мети поставлено такі основні **задачі дослідження**:

- визначити поняття, сутність та особливості формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю як об'єкта адміністративно-правового регулювання;

- розкрити правові засади державної політики формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю;

- з'ясувати коло адміністративних правовідносин у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю, визначивши їх специфіку;

- з'ясувати коло суб'єктів формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю та охарактеризувати їх адміністративно-правовий статус;

- означити способи формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю;

- розкрити сутність нормотворчих процедур формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю;

- виокремити особливості погоджувальних процедур формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю;

- означити сутність, форми та види взаємодії суб'єктів формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю;

- розкрити особливості взаємодії суб'єктів формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю з іншими державними інституціями та органами місцевого самоврядування;

- сформулювати та обґрунтувати практичні напрями вдосконалення адміністративно-правового регулювання формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають під час формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю.

Предмет дослідження – державна політика формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні: адміністративно-правовий аспект.

Методи дослідження. Серед загальних методів права доволі широко був застосований *метод філософської діалектики*, який ґрунтується на діалектичному та ідеалістичному пізнанні, за допомогою якого визначено правові категорії порушеної проблеми, охарактеризовано онтологічні основи розвитку правових засад державної політики формування та розвитку соціальної захищеності осіб з інвалідністю (розділ 1). Безпосередньо

діалектичний метод став фундаментом при тлумаченні правових норм та визначенням понятійного апарату дослідження (розділ 1, 2, 3, 4).

За допомогою *загальнонаукових методів* структуровано та змістовно розкрито зміст, мету та завдання державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю, виділено її принципи (підрозділи 1.1, 1.2); визначено методи (підрозділ 2.3.); адміністративні процедури формування та реалізації державної політики у досліджуваній сфері, зорієнтувавшись на особливостях здійснення нормотвочих (підрозділ 3.1), установчих (підрозділ 3.2) та погоджувальних процедур (підрозділ 3.3); визначено сутність відповідних адміністративно-правових відносин (підрозділ 2.1.).

Як один із видів *спеціального методу* був використаний *формально-юридичний метод*, який застосовувався для визначення суті нормативних актів у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю (розділ 1, 2, 3, 4), зокрема й міжнародного законодавства (підрозділ 5.1).

Метод моделювання був використаний для визначення наявних і потенційних проблемних питань як у адміністративно-правовому регулюванні державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю, так і в його науковому підґрунті та шляхів їх вирішення (розділ 5).

Оцінка наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувача. Усі розділи дисертаційної роботи спроектовані з урахуванням принципів пропорційності, взаємовиключення і непересічності, і характеризуються єдністю змісту. Це дозволило автору успішно виконати поставлені завдання і представити обґрунтовані висновки, пропозиції та рекомендації з питань соціального захисту осіб з інвалідністю, а також висвітлити перспективи формування та реалізації державної політики в цій сфері.

Результати дисертаційного дослідження висвітлено у 38 наукових роботах, а саме: 18 робіт – у періодичних наукових фахових виданнях України, 4 роботи – у зарубіжних наукових журналах, що індексуються міжнародною наукометричною базою або Web of science, підрозділ у колективній монографії, а також 15 тез доповідей на наукових конференціях різного рівня.

Наукова обґрунтованість отриманих результатів, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Встановлено, що метою соціальної захищеності осіб з інвалідністю є визначені напрями правотворчої та правореалізаційної управлінської діяльності суб'єктів державної влади задля здійснення організаційних, юридичних, економічних, фінансових, соціальних заходів щодо забезпечення рівних можливостей осіб з інвалідністю участі у житті суспільства, відновлення та підтримки здоров'я, матеріального забезпечення та охорони інших гарантованих державою прав осіб з інвалідністю. Натомість, основними завданнями соціальної захищеності є: забезпечення медичних послуг та соціальних гарантій; адаптація житла та місцевої інфраструктури; модернізація навчальної сфери з метою задоволення потреб ринку праці та

забезпечення можливостей навчання впродовж життя; гарантії захисту своїх прав; розробка та реалізація спеціалізованих програм соціальної інтеграції інституційних груп; викорінення соціальної ізоляції осіб з інвалідністю, через інноваційні моделі співпраці з громадськими організаціями.

Запропоновано правові засади державної політики формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю визначити як нормативно-правову основу, яка представлена системою норм права, закріплених у чинних законодавчих і підзаконних нормативно-правових актах, що визначають мету, завдання, принципи державної політики формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю, а також напрями діяльності уповноважених суб'єктів у цій сфері. Беручи в основу теорію права, запропоновано класифікацію нормативно-правових актів у досліджуваній сфері, диференціюючи їх на: 1) міжнародно-правові; 2) національні, які, у свою чергу, пропонуємо розподілити на: конституційно-правові; законодавчі; підзаконні, 3) регіональні.

Визначено сутність адміністративних правовідносин у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю, під якими слід розуміти відносини, породжені нормами адміністративного права в рамках державного управління, основною метою яких є створення соціально-правових та інших прав і можливостей, забезпечення соціального захисту осіб з інвалідністю на рівні з іншими громадянами для участі у громадському житті.

Розкрито характеристику суб'єктів державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю, виокремивши суб'єктів її формування, та суб'єктів реалізації політики у досліджуваній сфері.

Обґрунтовано, що до суб'єктів формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності слід віднести: Верховну Раду України; Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини; Комітет з питань соціальної політики та захисту прав ветеранів та Комітет з питань здоров'я нації, медичної допомоги та медичного страхування, а також низка Комітетів, які опосередковано беруть участь у формуванні державної політики захисту прав і свобод осіб з інвалідністю (Комітет з питань правової політики, Комітет з питань освіти, науки та інновацій, Комітет з питань транспорту й інфраструктури); Уповноваженого Ради України з прав людини; Президента України; Офіс Президента України; Раду безбарерності.

Виходячи з кола повноважень, виділено три групи суб'єктів реалізації публічної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю та обґрунтовано їх місце в даному етапові: 1) центральні органи виконавчої влади, які мають розгалужену адміністративно-управлінську систему органів з ієрархічним принципом побудови; 2) місцеві державні органи та 3) місцеве самоврядування.

Спираючись на те, що соціальний захист є складовою діяльності держави щодо забезпечення прав і можливостей осіб з інвалідністю нарівні з іншими громадянами, запропоновано авторське визначення методу державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю, під яким слід розуміти способи створення дієвих заходів впливу на формування

відносин між суб'єктом владних повноважень та інших учасників з метою забезпечення реалізації прав та свобод осіб з інвалідністю, їх соціальної захищеності на рівні з іншими особами.

Виходячи із загальнотеоретичних підходів класифікації методів, спираючись на нормативне забезпечення реалізації державної соціальної політики, запропоновано диференціювати методи формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю на: 1) організаційно-розпорядчий метод, сутність якого полягає у комплексі організаційних заходів, різної форми впливів на формування політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю; 2) соціально-психологічний, який має особливо вагоме значення при реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю. Наголошено, що соціально-психологічний метод сприяє оптимізації людей з обмеженими можливостями та особам з інвалідністю до умов і рівня життєдіяльності суспільства, включаючи технічний розвиток, пом'якшенню їх адаптації до соціуму, з подальшою можливістю стати активним прошарком прогресивного правового середовища. Виходячи з цільового призначення впливу соціально-психологічного методу, запропоновано його поділити на такі групи спрямування: соціальної реабілітації ветеранів війни, та інших осіб, які отримали інвалідність внаслідок бойових дій; соціальної активності; формування соціальних і трудових навиків; соціальної мотивації. Визначено шляхи реалізації цих методів у правовому аспекті; 3) метод недопущення дискримінації, сутність якого полягає у тому, що державна політика будується шляхом створення для всіх осіб чи групи осіб рівних можливостей для реалізації свого потенціалу, вкладу у розбудову суспільства, активної та повноцінної участі у його житті, забезпечення збалансованості у соціальній захищеності своїх громадян; 4) правовий метод, сутність якого полягає у застосуванні сукупності способів впливу публічних суб'єктів через застосування норм чинного законодавства на регулювання суспільних відношень у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю.

На основі поглибленого вивчення поглядів учених-адміністративістів визначено сутність поняття «адміністративні процедури формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю». Ґрунтуючись на основах адміністративного права, визначено сутність та проаналізовано нормотворчі процедури формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні, які становлять упорядкований порядок впровадження нормотворчої ініціативи, розгляду, прийняття та підписання правового акта, включаючи його офіційне опублікування та набуття чинності. З розумінням означеного, визначено та виділено основні нормотворчі процедури: 1) процедура висунення пропозиції щодо розробки або прийняття відповідного нормативно правового акта, тобто документу з чітко визначеними вимогами, окресленими завданнями який передбачає основні процесуальні аспекти його створення; 2) процедура попереднього розгляду нормативного проекту, включаючи обговорення громадськості, поданих зауважень і пропозицій до

проекту, згідно яких нормативний акт або приймається, або направляється розробникам на доопрацювання; 3) процедура державної реєстрації та офіційного оприлюднення нормативно-правового акта, в результаті якої нормативний акт доводиться до відома осіб та стає обов'язковим для виконання.

Доведено, що процедури погодження полягають у встановленні порядку здійснення органами виконавчої влади погоджувальних заходів у межах їх повноважень, який гарантує заявникам право на отримання документа погодження за умови виконання ними всіх вимог законодавства для його отримання. Узагальнено, що базовими є процедури погодження та встановлення інвалідності та процедури щодо погодження надання соціальних послуг особам з інвалідністю. Порядок та умови визначення потреб у зв'язку з інвалідністю встановлюються на підставі висновку медико-соціальної експертизи та з урахуванням здібностей до професійної і побутової діяльності особи з інвалідністю. Акцентовано увагу на необхідності створення електронної системи з індивідуальним планом допомоги особам з інвалідністю, у складі якої буде інформація щодо потреб осіб, перелік документів, які потрібно збирати людині та структурні підрозділи, до яких особа може звернутися для підтримки та повернення її до соціально-економічного життя. Звернута увага на відсутність у діючому законодавстві такої підстави інвалідності, яка виникла через поранення, контузію, каліцтво, захворювання, одержаних у зв'язку з військовими діями. Такий стан речей наразі вимагає унормувати дане питання та внести зміни до Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» та Постанови Кабінету Міністрів України від 3 грудня 2009 р. № 1317 «Питання медико-соціальної експертизи».

Виокремлено такі форми взаємодії суб'єктів державної політики у сфері соціального захисту осіб з інвалідністю, як: нормотворчі форми; укладення адміністративного договору; інституційні форми; прийняття адміністративних актів або актів юридичних осіб приватного права; обмін інформацією між суб'єктами взаємодії; розробка та реалізація спільних програм (планів); підготовка та проведення спільних заходів.

Наголошено, що взаємодія суб'єктів публічної адміністрації з іншими суб'єктами обумовлена неможливістю самостійного вирішення завдань, покладених на них та повинна характеризуватися узгодженістю між індивідуальними учасників такої взаємодії.

Досліджено питання особливості взаємодії Президента України, Верховної Ради України, правоохоронних органів, органів місцевого самоврядування з іншими суб'єктами у формуванні та реалізації державної політики у сфері соціального захищеності осіб з інвалідністю. Підкреслено декларативність повноважень радника-уповноваженого Президента України з питань безбар'єрності у зв'язку з відсутністю в нього реальних важелів впливу на сферу соціального захисту осіб з інвалідністю.

Запропоновано форми взаємодії правоохоронних органів із суб'єктами формування та реалізації державної політики у сфері соціального захищеності

осіб з інвалідністю, серед яких виділено такі групи: спільна діяльність щодо запобігання та протидії правопорушенням; координація самостійних дій у сфері охорони прав осіб з інвалідністю, що дозволяє усувати дублювання дій правоохоронного характеру; надання правоохоронними органами допомоги суб'єктам формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю під час здійснення ними правоохоронних заходів, а саме: у доступі до приміщень, документації, тощо; обмін інформацією.

Досліджено питання взаємодії Збройних Сил України та інших військових формувань із суб'єктами у формуванні та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю, зокрема військово-лікарських комісій та медико-соціальних експертних комісій у контексті посилення їх взаємодії.

Обґрунтовано, що соціальний захист прав осіб з інвалідністю має різноплановий характер та потребує спільної взаємоузгодженої діяльності всіх державних інституцій та органів місцевого самоврядування у різних сферах - законодавчій, виконавчій, правоохоронній.

Наголошено, що при формуванні та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю участь громадянського суспільства може проявлятися не лише у формі діяльності організацій осіб з інвалідністю, але й інших громадських організацій у цій сфері. Визначено, що різноманітність цілей та завдань, що виникають перед суб'єктами формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю, вимагає розширення ролі та важелів впливу громадських організацій осіб з інвалідністю, а так само й інших громадських організацій на формування та реалізації такої державної політики.

Визначено, що взаємодії суб'єктів публічної адміністрації з інститутами громадянського суспільства може відбуватися у формі інформування, консультацій, діалогу та партнерства. Підкреслено, що розширення впливу інститутів громадянського суспільства при ухваленні суб'єктами публічної адміністрації рішень повинно відбуватися з урахуванням наявності у громадськості певного рівня фахових знань у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю та їх можливості забезпечити дійсно позитивний вплив на формування та реалізацію державної політики у цій сфері та повинне супроводжуватися пропорційним перекладанням відповідальності за їх неналежне виконання.

Досліджено сутність міжнародних стандартів соціальної захищеності осіб з інвалідністю, що закріплюють певні достатні умови соціального залучення осіб з інвалідністю до освітнього, трудового, економічного, культурного життя суспільства. Класифіковано дані міжнародні стандарти на такі, що містяться в міжнародних актах загального, галузевого (захист прав саме осіб з інвалідністю) та спеціалізованого (захист прав осіб з інвалідністю у певній сфері) характеру.

З'ясовано, що міжнародні стандарти соціальної захищеності осіб з

інвалідністю загалом вказують на необхідність забезпечення особам з інвалідністю належного рівня життя поряд з іншими людьми в різноманітних сферах – освітній, трудовій, медичній, інфраструктурній, тощо.

Констатовано, що нормотворчість у сфері соціального захисту осіб з інвалідністю повинна бути спрямована не копіювання декларативних норм міжнародно-правових документів у цій сфері, а враховувати можливість їх реального виконання. З'ясовано, що міжнародні правові стандарти за своєю суттю є орієнтиром для гуманної та правової ідеології, яку держава має реалізувати у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю.

Новизна представлених теоретичних та/або експериментальних результатів проведених здобувачем досліджень, повнота викладу в опублікованих працях.

Дисертація є однією з перших у вітчизняній науці працею, в якій представлена сучасна концепція формування та реалізації державної політики соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні з позиції адміністративно-правової науки. У результаті сформульовано й обґрунтовано низку наукових положень, які виносяться на захист, зокрема:

уперше:

- зміст наукового розуміння сутності адміністративних правовідносин у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю, де з огляду на основи класичної плюралістичної концепції визначено об'єкт цих правовідносин, який включає державні заходи забезпечення реалізації соціальних прав, створення рівних можливостей для забезпечення різних потреб осіб з інвалідністю на рівні з іншими членами суспільства;

- на основі аналізу установчої юридичної процесуальної діяльності теоретично обґрунтовано розуміння установчих процедур реалізації державної політики як виокремлених, поетапних дій, спрямованих на призначення та утворення уповноважених суб'єктів у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю, які здійснюють владно-управлінську діяльність, спрямовану на вирішення конкретних юридичних питань у сфері соціального захисту осіб з інвалідністю та прийняття індивідуальних рішень;

удосконалено:

- наукову інтерпретацію завдання і мети державної політики формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю, цілеспрямованість якої полягає у визначенні напрямів комплексу правотворчої та правореалізаційної управлінської діяльності суб'єктів державної влади, направленої на забезпечення можливостей матеріального забезпечення та охорони інших гарантованих державою прав осіб з інвалідністю, відновлення та підтримки здоров'я, реалізацію ними свого потенціалу як прогресивного члена суспільства;

- систему принципів державної політики формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю, виокремивши серед них загальносистемні та спеціалізовано-структурні, які, спираючись на сутність власне формування та реалізації державної політики, в свою чергу, класифіковано на цільові, функціональні та організаційно-процесуальні;

– наукове розуміння юридичної природи державної політики формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю, представленою системою норм права, що визначає основні аспекти здійснення та забезпечення соціальної захищеності осіб з інвалідністю, встановлення шляхів сприяння повноцінного залучення даної категорії громадян у суспільні процеси, впровадження міжнародних стандартів соціального захисту, підвищення якості соціальних послуг;

– загальна інтерпретація сутності методів державної політики суб'єктів владних повноважень та інших учасників як способів створення дієвих заходів впливу на формування відносин між останніми з метою забезпечення реалізації прав і свобод осіб з інвалідністю, їх соціальної захищеності на рівні з іншими особами, та, виходячи із загальнотеоретичних підходів, виділено чотири групи методів: організаційно-розпорядчий, соціально-психологічний, метод недопущення дискримінації, правовий метод;

– сформульовано позицію, що виконання частини повноважень суб'єктів публічної адміністрації інститутами громадянського суспільства, збільшення кількості форм і методів їх взаємодії повинне супроводжуватися пропорційним перекладанням відповідальності за їх неналежне виконання і на інститути громадянського суспільства, адже останні можуть мати суттєвий, а подекуди і визначальний вплив на державну політику та повинні бути організаційно спроможними здійснювати відповідний вплив;

дістали подальшого розвитку:

– наукове узагальнення про доцільність створення у структурі центрів соціальних служб (не залежно від кількості населення територіальних громад) підрозділу, уповноваженого здійснювати дії, спрямовані на належну реалізацію потреб осіб з інвалідністю, що сприятиме закріпленому розподілу повноважень щодо соціального захисту та надання соціальних послуг відповідній групі населення;

– наукові роздуми щодо особливостей взаємодії Президента України, Верховної Ради України, правоохоронних органів, органів місцевого самоврядування з іншими державними суб'єктами у формуванні та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю, включаючи питання взаємодії Збройних Сил України та інших військових формувань із суб'єктами у досліджуваній сфері державної політики в контексті посилення їх взаємодії.

Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому.

У вступі обґрунтовано актуальність обраної теми дисертаційної роботи, визначено її зв'язок із науковими програмами, планами і темами, визначено мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, охарактеризовано методи, наукову новизну результатів, обґрунтовано практичну важливість одержаних у результаті дослідження висновків та узагальнень, а також представлено інформацію про апробацію результатів дослідження та структуру роботи.

Розділ 1. «Теоретико-правові засади дослідження управління залізничним транспортом загального користування в Україні» складається з трьох підрозділів, які розкривають сутність державної політики формування

та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю, визначають її мету, завдання та принципи, характеризуючи правові засади цієї політики в Україні.

Розділ 2. «Характеристика окремих елементів адміністративно-правового механізму державної політики формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» складається з трьох підрозділів, у яких сформульовано види адміністративно-правових відносин, охарактеризовано їх суб'єкти та методи формування державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю, з формулюванням їх сутності та визначенням специфіки.

Розділ 3. «Окремі адміністративні процедури формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» складається з трьох підрозділів, у яких сформовано, проаналізовано та розкрито специфіку адміністративних процедур у досліджуваній проблемі.

Розділ 4. «Особливості взаємодії суб'єктів формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» складається з трьох підрозділів, у яких системно та окремо визначено форми та особливості взаємодії суб'єктів формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні.

Розділ 5. «Шляхи удосконалення державної політики формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю» складається з двох підрозділів, у яких на основі аналізу проблем національної системи правового регулювання та міжнародних стандартів, сформовано новітні шляхи удосконалення державної політики формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю.

У **висновках** дисертації на основі теоретико-методологічного підходу здійснено аналіз норм національного законодавства та міжнародного досвіду утвердження стандартів соціальної захищеності осіб з наявною диференціацією обмежень життєдіяльності людини з інвалідністю, проведено теоретичне узагальнення, в результаті чого запропоновано низку змін до чинного законодавства, спрямовану на вдосконалення сфери формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю, направленої на формування активного та прогресивного прошарку сучасного суспільства.

Практичне значення отриманих результатів полягає у тому, що матеріали дослідження, висновки, пропозицій та рекомендацій можуть бути використані у:

– *науково-дослідній сфері* – як основа для подальших теоретико-правових досліджень напрямів формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю;

– *законотворчій діяльності* – результати дослідження можуть бути використані для вдосконалення правового регулювання формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю;

– *правозастосуванні* – для підвищення ефективності та дієвості реалізації способів соціальної захищеності осіб з інвалідністю на території України.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача.

1. Розписати детальніше установчі та погоджувальні процедури.
2. Дослідження було б повним, якби автор використав структурний, логіко-семантичний та історичний методи дослідження.
3. Розписати на чому ґрунтується нормативна база дослідження.
4. Доцільно розглянути в роботі і надати авторські визначення змісту таких категорій у досліджуваній сфері, як «державна політика формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю», «засади державної політики», «адміністративні правовідносини», «адміністративні процедури».

Однак, наведені зауваження носять більш рекомендаційний характер, що впливає на високий рівень наукової новизни дисертаційної роботи.

Відсутність порушень академічної доброчесності. Під час аналізу рецензованої дисертації та опублікованих праць Фомічова К.С. фактів порушення академічної доброчесності (плагіату чи фальсифікації) не виявлено. Дисертація Фомічова К.С. є завершеною, самостійно виконаною науковою працею, що має вагоме теоретичне і прикладне значення.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам.

Загалом, дисертаційне дослідження Фомічова Костянтина Сергійовича на тему: «Державна політика формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні: адміністративно-правовий аспект» відповідає встановленим вимогам МОН України щодо дисертацій поданих на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук та п.п. 7, 8, 9 Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 року № 1197, а його автор – Фомічов Костянтин Сергійович заслуговує на присудження йому наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право.

Дисертаційне дослідження Фомічова Костянтина Сергійовича рекомендоване до захисту у спеціалізованій вченій раді.

В обговоренні результатів дисертації взяли участь:

Юрах В. М., доктор юридичних наук, доцент дав позитивну оцінку дисертаційному дослідженню в цілому. Зазначив, що Фомічов К. С. комплексно й всебічно висвітлив наукову проблему, яка до цього часу не була предметом спеціального вивчення. Дослідження є актуальним та важливим для галузі адміністративного права.

Робота характеризується логічно виваженою структурою, що охоплює окреслене коло дослідницьких завдань і відображає досягнення поставленої мети.

Важливо відмітити, що автором доведено, що адміністративна

процедура формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю є складною системою відносин між державою в особі уповноважених органів та осіб з інвалідністю, що передбачає обов'язкове нормативне встановлення законодавчо-визначеного порядку прийняття адміністративних актів або укладення адміністративно-правових договорів щодо діяльності суб'єктів формування та реалізації державної політики під час розгляду та вирішення індивідуально-конкретних задач з метою забезпечення прав і свобод, законних інтересів осіб з інвалідністю.

Юрах В. М., дійшов висновку, що дисертаційне дослідження Фомічова Костянтина Сергійовича на тему: «Державна політика формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні: адміністративно-правовий аспект» відповідає встановленим вимогам МОН України щодо дисертацій поданих на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук та п.п. 7, 8, 9 Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 року № 1197, а його автор – Фомічов Костянтин Сергійович заслуговує на присудження йому наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право.

Сокурєнко О. А., кандидат юридичних наук, доцент вказала, що у роботі чітко сформульовано позиції, що обумовили вибір теми.

Дисертація відзначається логікою побудови наукового апарату: чітко сформульована мета, завдання дослідження, об'єкт, предмет, наукова новизна роботи.

Заслуговує на увагу широка джерельна база та апробація результатів дослідження на науково-практичних конференціях різних рівнів.

В роботі наголошено, що загальність та універсальність правових вимог міжнародних стандартів соціальної захищеності осіб з інвалідністю вказує на їх всеосяжний та всеохоплюючий характер, що вимагає від держави належної їх конкретизації у національному законодавстві. Акцентовано, що набір прав на соціальний захист осіб з інвалідністю може бути розширено, однак не звужено, порівняно з такими міжнародними стандартами.

Сокурєнко О. А., вважає, що дисертаційне дослідження дисертаційне дослідження Фомічова Костянтина Сергійовича на тему: «Державна політика формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні: адміністративно-правовий аспект» відповідає встановленим вимогам МОН України щодо дисертацій поданих на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук та заслуговує на присудження автору наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право.

Фесєнко О. М., доктор юридичних наук наголосив на актуальності та значущості порушеної проблеми, на недостатній розробці й науковому обґрунтуванні цієї проблеми в теорії і практиці, на науковій новизні дослідження.

У дисертації чітко сформульовано понятійний апарат дослідження. Відповідно до об'єкта і предмета визначено мету, у логічному взаємозв'язку з ними висунуті завдання, які надалі підтверджені результатами дисертаційного дослідження. У роботі рельєфно представлено ступінь і основні напрями наукової розробки досліджуваної проблеми. Реалізація авторського наукового пошуку відображена і в науковій новизні, яка є і беззаперечною, і очевидною.

У дисертації на основі теоретичних напрацювань та узагальненні практики, аналізу норм чинного законодавства, спираючись на міжнародний досвід, розкрито адміністративно-правові аспекти особливостей формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні.

Визначено, що мета державної політики формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю становить собою продукт діяльності суб'єктів владних повноважень у тій чи іншій сфері державної політики, тобто певним чином є суб'єктивним відбитком об'єктивного. У свою чергу, завдання державної політики являють собою об'єктивну форму її існування, утворюючи алгоритм її досягнення, а, відповідно, принципами є основоположні вихідні засади формування та реалізації державної політики у досліджуваній сфері.

Фесенко О. М., висловив переконання, що дисертаційне дослідження дисертаційне дослідження Фомічова Костянтина Сергійовича на тему: «Державна політика формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні: адміністративно-правовий аспект» відповідає встановленим вимогам МОН України щодо дисертацій поданих на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук та заслуговує на присудження автору наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право.

Кандидат юридичних наук, доцент Мілова Т.М.: підсумовуючи обговорення дисертаційного дослідження Фомічова К.С. зазначила, що поступила пропозиція:

1. Рекомендувати дисертацію Фомічова Костянтина Сергійовича на тему: «Державна політика формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні: адміністративно-правовий аспект» до розгляду у спеціалізованій вченій раді зі спеціальності 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право.

2. Затвердити розгорнутий висновок права та правоохоронної діяльності щодо докторської дисертації Фомічова Костянтина Сергійовича (додається).

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Фомічова Костянтина Сергійовича на тему: «Державна політика формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні: адміністративно-правовий аспект», поданої на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук зі спеціальності 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право

Для нашої країни забезпечення соціальної захищеності осіб з інвалідністю є актуальним питанням, що можна пояснити стійкою тенденцією до зростання їх кількості у загальній структурі населення. Однією з причин виникнення такого негативного явища є наслідки повномасштабного воєнного вторгнення РФ на територію України 24 лютого 2022 року. Масовані воєнні атаки, постійні обстріли по території України цивільних об'єктів щоденно збільшують чисельність поранених українців, впливаючи на зростання кількості осіб, які отримали у результаті бойових дій тяжкі поранення, що спричиняють настання інвалідності. Також цю статистику поповнюють важкопоранені українські бійці, які беруть активну участь у бойових діях і визволенні окупованих території України від загарблення РФ.

Так, до початку війни за даними Державної служби статистики України станом на перше січня 2021 року в Україні налічувалося 2 мільйони 703 тисячі людей з інвалідністю, серед яких: осіб з інвалідністю – 163,9 тисяч дітей; 222,3 тисяч людей з інвалідністю першої групи; 900,8 тисяч – другої групи та 1 мільйон 416 тисяч – третьої групи. У зв'язку з воєнними діями кількість осіб з інвалідністю збільшилась орієнтовно на 27 тисяч й спрогнозувати їх остаточну цифру неможливо з багатьох причин, одна з яких є постійні масивні збройні ракетні атаки, у результаті яких багато українців гине та зазнають каліцтва.

Наведені статистичні дані яскраво свідчать про масштабність досліджуваної проблеми і водночас акцентують увагу на необхідності вжиття як на загальнодержавному, так і на місцевому рівнях заходів щодо розвитку системи гарантування соціальної захищеності осіб з інвалідністю, включаючи реалізацію ефективних та дієвих умов для забезпечення проведення реабілітаційних заходів, протезування осіб, які отримали тяжкі поранення унаслідок бойових дій із отриманням каліцтва, забезпечення їх соціальної адаптації та реанімації. Саме тому, сьогодні є суспільно необхідним проведення фундаментального дослідження формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні, враховуючи зовнішні загрози та внутрішні труднощі.

Зв'язок теми дисертації із сучасними дослідженнями. Порушена проблематика у нашому дослідженні умовно складається з двох частин, які перебувають у тісній синтетичній єдності, де першою виступає формування державної політики соціальної захищеності осіб з інвалідністю, другою – її реалізація відповідними суб'єктами. Слід зазначити, що більшість науковців

у своїх працях розкрили теоретичні та прикладні аспекти адміністративно-правового регулювання відносин у сфері соціального захисту осіб з інвалідністю (Н. Армаш, І. Бородін, С. Коханчук, А. Куца, С. Пасічніченко, Є. Соболю). Розкриттю правових основ з окремих елементів соціального захисту осіб з інвалідністю присвятили свої праці такі науковці, як Л. Шумна, Н. Коробенко.

Окрім вказаних наукових доробок слід зазначити, що питання саме формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю не набуло глобального всебічного висвітлення. Саме тому емпіричною базою дослідження стали праці таких науковців, як: В. Авер'янова, О. Безпалової, Ю. Битяка, В. Богуцького, М. Бойка, Н. Болотіної, О. Віжунова, В. Волошина, В. Галуцька, В. Гаращука, С. Герасімчука, К. Гнатенка, Ю. Гридасова, О. Джафарової, О. Дрозда, А. Іванищука, О. Іванова, С. Кандиби, А. Колодія, В. Кондратенка, В. Копейчикова, С. Короеда, С. Коханчука, О. Кузьменка, А. Куца, Т. Макійчука, Є. Мачульської, Н. Мироненко, Л. Миськів, В. Мицика, Т. Мінки, К. Міщенко, В. Мельника, А. Мхитаряна, В. Олефіра, Д. Переверзева, Є. Соболя, С. Стеценка, А. Терещенка, Г. Тітова, С. Шатрави, І. Шевченка. Питання міжнародних стандартів захисту прав осіб з інвалідністю досліджували такі науковці, як: К. Бабіч-Касьяненко, А. Жорняк, А. Іпатов, О. Капітан, В. Кондратенко, В. Костюк, Л. Котова, В. Маринець, С. Пасічніченко, І. Ханюкова, Л. Шумна.

Однак, проблема щодо соціальної захищеності осіб з інвалідністю та перспективи формування та реалізації державної політики постійно відзначається динамічністю, яка потребує швидкого реагування зі сторони держави на результати сьогоdnішніх реалій і факторів зростання кількості осіб з інвалідністю, спричинених активними воєнними діями рф. Саме тому обрана тематика потребує визначення сучасних шляхів розв'язання наявних проблем теоретичного та прикладного характеру, що в сукупності зумовлює актуальність, необхідність і своєчасність проведення нашого дослідження.

Зв'язок роботи із науковими програмами, планами, темами, грантами. Дисертація спрямована на реалізацію положень Національної стратегії у сфері прав людини, затвердженої Указом Президента України від 24.03.2021 № 119/2021; Національного плану дій з реалізації Конвенції про права осіб з інвалідністю на період до 2025 року, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 7 квітня 2021 р. № 285-р; Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14.04.2021 р. № 366-р; Плану заходів із впровадження в Україні Міжнародної класифікації функціонування, обмежень життєдіяльності та здоров'я та Міжнародної класифікації функціонування, обмежень життєдіяльності та здоров'я дітей і підлітків, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 27.12.2017 р. № 1008-р; Про заходи, спрямовані на забезпечення додержання прав осіб з інвалідністю, затверджені Указом Президента України від 13 грудня 2016 р. № 553/2016.

Дослідження проведено в межах науково-дослідної роботи Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка «Концептуально-методологічні засади правового регулювання процесу європейської інтеграції України» (державний реєстраційний номер 200116U006126).

Мета і завдання дослідження. *Мета* дослідження полягає в тому, щоб, спираючись на наукову доктрину вітчизняних та зарубіжних вчених-адміністративістів, з урахування норм міжнародного та національного законодавства, сформулювати концептуально нові підходи до формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні, розробити й сформулювати науково обґрунтовані пропозиції з її оновлення.

Для досягнення цієї мети поставлено такі основні *задачі* дослідження:

- визначити поняття, сутність та особливості формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю як об'єкта адміністративно-правового регулювання;
- окреслити завдання, принципів державної політики формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю, розкривши її мету;
- розкрити правові засади державної політики формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю;
- з'ясувати коло адміністративних правовідносин у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю, визначивши їх специфіку;
- з'ясувати коло суб'єктів формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю та охарактеризувати їх адміністративно-правовий статус;
- означити способи формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю;
- розкрити сутність нормотворчих процедур формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю;
- з'ясувати сутність та специфіку установчих процедур формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю;
- виокремити особливості погоджувальних процедур формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю;
- означити сутність, форми та види взаємодії суб'єктів формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю;
- розкрити особливості взаємодії суб'єктів формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю з іншими державними інституціями та органами місцевого самоврядування;
- з'ясувати зміст та особливості взаємодію суб'єктів формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю з інститутами громадянського суспільства;
- схарактеризувати міжнародний досвід утвердження стандартів

соціальної захищеності осіб з інвалідністю та можливі шляхи його адаптації до правової системи України;

– сформулювати та обґрунтувати практичні напрями вдосконалення адміністративно-правового регулювання формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають під час формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю.

Предмет дослідження – державна політика формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні: адміністративно-правовий аспект.

Методи дослідження. На основі використання логічних прийомів і конкретних способів дослідження при вирішенні визначених завдань та поставленої мети дослідження було використано комплекс загальних, філософських, загальнонаукових, конкретно-наукових і спеціальних методів.

Серед загальних методів права доволі широко був застосований *метод філософської діалектики*, який ґрунтується на діалектичному та ідеалістичному пізнанні, за допомогою якого визначено правові категорії порушеної проблеми, охарактеризовано онтологічні основи розвитку правових засад державної політики формування та розвитку соціальної захищеності осіб з інвалідністю (розділ 1). Безпосередньо *діалектичний метод* став фундаментом при тлумаченні правових норм та визначенням понятійного апарату дослідження (розділ 1, 2, 3, 4).

За допомогою *загальнонаукових методів* структуровано та змістовно розкрито зміст, мету та завдання державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю, виділено її принципи (підрозділи 1.1, 1.2); визначено методи (підрозділ 2.3.); адміністративні процедури формування та реалізації державної політики у досліджуваній сфері, зорієнтувавшись на особливостях здійснення нормотвочих (підрозділ 3.1), установчих (підрозділ 3.2) та погоджувальних процедур (підрозділ 3.3); визначено сутність відповідних адміністративно-правових відносин (підрозділ 2.1.).

Як складові елементи загальнонаукового методу у дослідженні знайшли свої відображення: аналіз, синтез, метод порівняння, узагальнення.

Методи *аналізу та синтезу* використовувалися для визначення змісту понять, що досліджувалися в роботі, а саме: «державна політика формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю», «адміністративні правовідносини у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю», «адміністративні процедури у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю», «взаємодія суб'єктів державної політики у сфері соціальної захисту осіб з інвалідністю», «громадськість» тощо. Метод *порівняння* використовувався для співставлення різних думок вчених стосовно розуміння правових явищ у контексті досліджуваної проблеми, зокрема: сутності понять «соціальний захист» та «соціальна захищеність», «взаємодія», «адміністративні процедури», «міжнародні стандарти прав людини», видової класифікації взаємодії суб'єктів державної політики у сфері соціальної

захисту осіб з інвалідністю, форм запозичення правового досвіду іноземних країн, а також при дослідженні міжнародного досвіду утвердження стандартів соціальної захищеності осіб з інвалідністю (підрозділи 2.1, 3.1, 4.1, 4.2, 5.1). *Метод узагальнення* використовувався при умовиводі вужчого смислового навантаження понятійного апарату до його ширшого тлумачення, що відобразилося на визначенні елементів адміністративно-правового механізму державної політики формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю (розділ 2), визначивши роль та завдання суб'єктів формування та реалізації цієї політики (підрозділ 2.1), дослідженні врегулювання взаємодії суб'єктів (підрозділ 4.1), виділення особливості взаємодії цих суб'єктів в контексті розкриття порушеної проблеми (підрозділи 4.2, 4.3).

Як один із видів *спеціального методу* був використаний *формально-юридичний метод*, який застосовувався для визначення суті нормативних актів у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю (розділ 1, 2, 3, 4), зокрема й міжнародного законодавства (підрозділ 5.1).

Метод моделювання був використаний для визначення наявних і потенційних проблемних питань як у адміністративно-правовому регулюванні державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю, так і в його науковому підґрунті та шляхів їх вирішення (розділ 5).

Структурний метод застосовувався для характеристики сутності форм взаємодії суб'єктів, що здійснюють формування та реалізацію державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю, інститутів громадянського суспільства в цій сфері та формування інших необхідних для даного дослідження класифікацій (розділи 4, 5). *Логіко-семантичний метод* застосовано під час дослідження позицій вчених з окремих напрямів даного дослідження. *Історичний метод* використовувався для з'ясування розвитку уявлень про сутність інвалідності та роль держави у соціальному захисті осіб з інвалідністю (підрозділ 5.1).

Нормативна база дослідження ґрунтується на положеннях Конституції України, законах України, основними з яких, є: «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» від 21.03.1991 № 875-ХІІ, «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» від 05.10.2000 р. № 2017-ІІІ, «Про державну соціальну допомогу особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю» від 16.11.2000 р. № 2109-ІІІ, «Про державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію, та особам з інвалідністю» від 18.05.2004 р. № 1727-ІV, «Про реабілітацію у сфері охорони здоров'я» від 03.12.2020 р. № 1053-ІХ, «Про соціальні послуги» від 17.01.2019 р. № 2671-VІІІ, «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» від 23.12.1997 № 776/97-ВР, «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» від 22.10.1993 № 3551-ХІІ. Підзаконних актів, спрямованих на формування політики соціального захисту: Указів Президента України «Про активізацію роботи щодо забезпечення прав людей з інвалідністю» від 03.12.2015 р. № 678/2015, «Про

заходи, спрямовані на забезпечення додержання прав осіб з інвалідністю» від 13.12.2016 р. № 553/2016, «Про підвищення ефективності заходів у сфері прав осіб з інвалідністю» від 03.12.2019 р. № 875/2019, «Про деякі заходи щодо соціального захисту ветеранів війни, сімей загиблих, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України» від 11.09.2021 р. № 466/2021; Постанов Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку виявлення осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення, які проживають у зоні надзвичайної ситуації або можливого ураження, та організації їх супроводження» від 18 квітня 2018 р. № 282, «Про утворення Ради у справах осіб з інвалідністю» від 14 вересня 2016 р. № 628, «Про затвердження Порядку надання статусу особи з інвалідністю внаслідок війни особам, які отримали інвалідність внаслідок поранення, контузії, каліцтва або захворювання, одержаних під час безпосередньої участі в антитерористичній операції, здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації в Донецькій та Луганській областях, забезпеченні їх проведення, під час безпосередньої участі у заходах, необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України» від 8 вересня 2015 р. № 685 тощо, та інших нормативно-правових актів, включаючи міжнародні, які врегульовують формування та шляхи реалізацію державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю.

Емпіричну основу дисертаційного дослідження становлять інформація, розміщена на офіційних веб-порталах органів державної влади, у першу чергу Міністерства соціальної політики України, Міністерства у справах ветеранів України, звіти Організації з безпеки та співробітництва в Європі, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, статистичні дані Державної служби статистики України, а також матеріали наукових досліджень, правова публіцистика з питань соціальної захищеності осіб з інвалідністю, політико-правова публіцистика та довідкові видання.

Наукова новизна отриманих результатів. Дисертація є однією з перших у вітчизняній науці працею, в якій представлена сучасна концепція формування та реалізації державної політики соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні з позиції адміністративно-правової науки. У результаті сформульовано й обґрунтовано низку наукових положень, які виносяться на захист, зокрема:

у перше:

– зміст наукового розуміння сутності адміністративних правовідносин у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю, де з огляду на основи класичної плюралістичної концепції визначено об'єкт цих правовідносин, який включає державні заходи забезпечення реалізації соціальних прав, створення рівних можливостей для забезпечення різних потреб осіб з інвалідністю на рівні з іншими членами суспільства;

– обґрунтовано припущення науково-доктринального розгляду сутності

адміністративних процедур формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю як складної системи відносин між державою в особі уповноважених органів та осіб з інвалідністю, що передбачає обов'язкове нормативне встановлення законодавчо-визначеного порядку прийняття адміністративних актів або укладення адміністративно-правових договорів щодо діяльності суб'єктів формування та реалізації державної політики під час розгляду та вирішення індивідуально-конкретних задач, спрямованих на забезпечення прав і свобод, законних інтересів осіб з інвалідністю, введення дієвих способів їх соціальної захищеності;

– визначено наукове розуміння нормотворчих процедур та визначено їх види щодо формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю як окремих завершених етапів діяльності уповноважених суб'єктів щодо висунення ініціативних проектів нормативних актів, подання розробленої концепції, пропозиції про розроблення і прийняття нормативного акта, внесення змін, доповнення або скасування нормативних актів;

– на основі аналізу установчої юридичної процесуальної діяльності теоретично обґрунтовано розуміння установчих процедур реалізації державної політики як виокремлених, поетапних дій, спрямованих на призначення та утворення уповноважених суб'єктів у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю, які здійснюють владно-управлінську діяльність, спрямовану на вирішення конкретних юридичних питань у сфері соціального захисту осіб з інвалідністю та прийняття індивідуальних рішень;

удосконалено:

– сутнісно-змістовне розуміння значення та місця державної політики формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю у системі державної політики, де одним із визначальних та актуальних напрямів діяльності демократичної держави є формування соціальної політики захищеності осіб з інвалідністю, яка характеризується такими ознаками, як стабільність, цілеспрямована діяльність, наявність визначеного уповноваженого суб'єктного кола, чітке спрямування у вирішенні проблеми, використання різних способів у досягненні мети;

– наукову інтерпретацію завдання і мети державної політики формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю, цілеспрямованість якої полягає у визначенні напрямів комплексу правотворчої та правореалізаційної управлінської діяльності суб'єктів державної влади, направленої на забезпечення можливостей матеріального забезпечення та охорони інших гарантованих державою прав осіб з інвалідністю, відновлення та підтримки здоров'я, реалізацію ними свого потенціалу як прогресивного члена суспільства;

– систему принципів державної політики формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю, виокремивши серед них загальносистемні та спеціалізовано-структурні, які, спираючись на сутність власне формування та реалізації державної політики, в свою чергу,

класифіковано на цільові, функціональні та організаційно-процесуальні;

– наукове розуміння юридичної природи державної політики формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю, представленою системою норм права, що визначає основні аспекти здійснення та забезпечення соціальної захищеності осіб з інвалідністю, встановлення шляхів сприяння повноцінного залучення даної категорії громадян у суспільні процеси, впровадження міжнародних стандартів соціального захисту, підвищення якості соціальних послуг;

– науковий підхід до розкриття сутності повноважень суб'єктів формування та реалізації державної політики соціальної захищеності осіб з інвалідністю, діяльність яких спрямована на продуктивне й ефективне вирішення завдань щодо забезпечення надійності та стабільності у виконанні основних напрямів реалізації державної політики, гарантування дотримання прав всіх учасників адміністративно-правових відносин і запобігання виникненню конфліктів під час провадження взаємодії цих суб'єктів, спираючись на норми права, й тим самим - зміцнюючи фундамент організаційно-управлінської діяльності державних органів у досліджуваній сфері;

– загальна інтерпретація сутності методів державної політики суб'єктів владних повноважень та інших учасників як способів створення дієвих заходів впливу на формування відносин між останніми з метою забезпечення реалізації прав і свобод осіб з інвалідністю, їх соціальної захищеності на рівні з іншими особами, та, виходячи із загальнотеоретичних підходів, виділено чотири групи методів: організаційно-розпорядчий, соціально-психологічний, метод недопущення дискримінації, правовий метод;

– результати аналізу юридичної природи погоджувальних процедур з надання соціальних послуг особам з інвалідністю, що гарантують заявникам право на отримання документа погодження та встановлення інвалідності, спрощення проходження якої вбачається шляхом створення єдиної електронної бази інформаційно-практичного спрямування, яка зможе задовольнити потреби осіб з інвалідністю і спростити процедуру та час для отримання послуги, мінімізувавши перелік необхідних документів;

– погляди щодо вирішення диференціації форм взаємодії суб'єктів формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю як визначену та регламентовану законодавством спільну діяльність цих суб'єктів, спрямовану на конституційне та законодавче забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю, їх повноцінної участі у житті суспільства, надання соціальних послуг і допомоги;

– сформульовано позицію, що виконання частини повноважень суб'єктів публічної адміністрації інститутами громадянського суспільства, збільшення кількості форм і методів їх взаємодії повинне супроводжуватися пропорційним перекладанням відповідальності за їх неналежне виконання і на інститути громадянського суспільства, адже останні можуть мати суттєвий, а подекуди і визначальний вплив на державну політику та повинні бути організаційно спроможними здійснювати відповідний вплив;

дістали подальшого розвитку:

– наукове узагальнення про доцільність створення у структурі центрів соціальних служб (не залежно від кількості населення територіальних громад) підрозділу, уповноваженого здійснювати дії, спрямовані на належну реалізацію потреб осіб з інвалідністю, що сприятиме закріпленому розподілу повноважень щодо соціального захисту та надання соціальних послуг відповідній групі населення;

– наукові роздуми щодо особливостей взаємодії Президента України, Верховної Ради України, правоохоронних органів, органів місцевого самоврядування з іншими державними суб'єктами у формуванні та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю, включаючи питання взаємодії Збройних Сил України та інших військових формувань із суб'єктами у досліджуваній сфері державної політики в контексті посилення їх взаємодії;

– результати аналізу міжнародного досвіду розуміння змісту міжнародних стандартів соціальної захищеності осіб з інвалідністю, які репрезентують такі умовисновки: 1) вказують на необхідність забезпечення особам з інвалідністю належного рівня життя європейського стандарту поряд з іншими людьми в різноманітних сферах – освітній, трудовій, медичній, інфраструктурній, тощо; 2) є орієнтиром для гуманної та правової ідеології, яку держава має реалізувати у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю; 3) нормотворчість у сфері соціального захисту осіб з інвалідністю повинна бути спрямована не на копіювання декларативних норм міжнародно-правових документів у цій сфері, а враховувати можливість їх реального виконання;

– наукові положення шляхів удосконалення адміністративно-правового регулювання формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю з формулюванням коректних пропозицій внесення зміни та доповнень до низки законодавчих та підзаконних актів, спрямовані на реалізацію і захист прав та свобод осіб з інвалідністю як прогресивних представників сучасного суспільства, їх соціальної захищеності.

Практичне значення отриманих результатів полягає у тому, що матеріали дослідження, висновки, пропозицій та рекомендацій можуть бути використані у:

– *науково-дослідній сфері* – як основа для подальших теоретико-правових досліджень напрямів формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю (акт упровадження Науково-дослідного інституту публічного права);

– *законотворчій діяльності* – результати дослідження можуть бути використані для вдосконалення правового регулювання формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю;

– *правозастосуванні* – для підвищення ефективності та дієвості реалізації способів соціальної захищеності осіб з інвалідністю на території

України (акт впровадження Кіровоградського обласного бюро медико-соціальної експертизи);

– *освітньому процесі* – під час розроблення та викладання навчальних дисциплін «Адміністративне право: доктринальні та практичні проблеми», «Актуальні проблеми конституційного та муніципального права», «Адміністративне право», «Міжнародний захист прав людини», «Актуальні проблеми адміністративного права», «Сучасні аспекти міжнародного публічного права», а також розробки посібників, їх розділів, лекцій і навчально-методичних матеріалів при підготовці здобувачів вищої освіти зі спеціальностей 081 «Право» (довідка про впровадження Центральноукраїнського державного університету ім. В. Винниченка; акт упровадження Науково-дослідного інституту публічного права).

Апробація результатів дослідження. Результати проведеного дослідження, його основні наукові ідеї, положення та висновки, викладені в дисертації, були оприлюднені на 15 міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях, зокрема: «Актуальні проблеми приватного та публічного права» (м. Харків, 31 березня 2023 р.); «Правові засади організації та здійснення публічної влади» (м. Хмельницький, 31 березня 2023 р.); «Актуальні проблеми національного законодавства» (м. Кропивницький, 20 квітня 2023 р.); «Україна в умовах реформування правової системи: сучасні реалії та міжнародний досвід» (м. Тернопіль, 28 квітня 2023 р. м.) «Сектор безпеки України: актуальні питання науки та практики» (м. Харків, 27-28 квітня 2023 р.); «Реформування правової системи в контексті євроінтеграційних процесів» (м. Суми, 18–19 травня 2023 р.); «Український правовий вимір: пошук відповідей на глобальні міжнародні виклики» (м. Дніпро, 26 травня 2023 р.); «Права людини та публічне врядування в сучасних умовах» (м. Чернівці, 9 червня 2023 р.) «Відкрита наука України: візійний дискурс в умовах воєнного стану» (м. Ужгород, 27-29 вересня 2023 р.); «Приватно-правові та публічно-правові відносини: проблеми теорії та практики» (м. Кропивницький, 06 жовтня 2023 р.); «Правовий дискурс» (м. Черкаси, 12 жовтня 2023 р.); «Інноваційні дослідження та перспективи розвитку науки і техніки у XXI столітті» (м. Рівне, 19 жовтня. 2023 р.); «Modern vision of implementing innovations in scientific studies: collection of scientific papers «SCIENTIA» (Sofia, Republic of Bulgaria, October 20, 2023); «International scientific-practical conference “Current issues of science, education and society: theory and practice” (Aarhus, Denmark, October 20, 2023); «Theoretical and practical scientific achievements» (Pisa, Italian Republic, October 27, 2023).

Оцінка структури дисертації, її мови і стилю викладання. Робота складається з анотації, вступу, п'яти розділів, які містять 14 підрозділів, висновків, списку використаних джерел (395 найменування на 47 сторінках) і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 432 сторінки.

Дисертація написана грамотною українською мовою, стиль викладання матеріалу відповідає прийнятому в науковій літературі.

Перелік наукових праць, які відображають основні результати

дисертації. Результати дисертаційного дослідження висвітлено у 38 наукових публікаціях (з них 32 – одноосібна), серед яких: *наукові публікації, які відображають основні наукові результати докторської дисертації*, з яких: 17 статей – у наукових періодичних виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України; 1 стаття у закордонному науковому періодичному виданні; 1 стаття у колективній монографії; 4 статті (у співавторстві) у наукових періодичних виданнях, проіндексованих у базах даних Scopus; 15 тез у міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ *Наукові публікації, які відображають основні наукові результати докторської дисертації*

Статті у наукових періодичних виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України:

1. Фомічов К.С. Проблемні аспекти удосконалення адміністративно-правового регулювання державної політики у сфері соціального захисту осіб з інвалідністю. *Наукові записки. Серія: Право.* 2020. Випуск 8 Спецвипуск. С.275-280. <https://cutt.ly/lwFpYmUB>

2. Фомічов К.С. Міжнародні правові стандарти як орієнтир для удосконалення адміністративно-правового регулювання соціального захисту осіб з інвалідністю. *Наукові записки. Серія: Право.* 2021. Випуск 10 Спецвипуск. С.210-215. <https://cutt.ly/UwFpUg0K>

3. Фомічов К.С. Поняття та види взаємодії суб'єктів державної політики у сфері соціального захисту осіб з інвалідністю. *Юридичний науковий електронний журнал.* 2022. Вип. 12. С.340-343. <https://cutt.ly/DwFpOyLi>

4. Фомічов К.С. Державна політика формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю як об'єкт адміністративно-правового регулювання. *Юридичний науковий електронний журнал.* 2023. Вип. 1. С.337-340. <https://cutt.ly/RwFpOIth>

5. Фомічов К.С. Завдання державної політики формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні. *Актуальні проблеми правознавства.* 2023. 1(33). С.71-76. <https://cutt.ly/FwFpPjBp>

6. Фомічов К.С. Класифікація адміністративних правовідносин у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю. *Правова позиція.* 2023. №1(38). С.49-53. <https://cutt.ly/NwFpApCy>

7. Фомічов К.С. Адміністративно-правове регулювання взаємодії суб'єктів реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю з іншими державними інституціями. *Наукові записки. Серія: Право.* 2023. Випуск 14. С.128-134. <https://cutt.ly/AwFpAPXr>

8. Фомічов К.С. Система принципів державної політики формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ.* 2023. №2.

C.185-191. <https://cutt.ly/FwFpSjLK>

9. Фомічов К.С. Адміністративно-правовий аналіз суб'єктного складу формування державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2023. №3. С.185-190. <https://cutt.ly/swFpFnCP>

10. Фомічов К.С. Нормотворча діяльність у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю. *Актуальні проблеми правознавства*. 2023. Вип.2. С.155-159. <https://cutt.ly/hwFpGUTm>

11. Фомічов К.С. Теоретико-концептуальні особливості реалізації державної політики у сфері забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю Кабінетом Міністрів України в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2023. Випуск 78: частина 2. С.122-127. <https://cutt.ly/CwFpHVMV>

12. Фомічов К.С. Поняття, принципи та основні форми взаємодії суб'єктів державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю з громадськістю. *Київський часопис права*. 2023. Випуск 2. С.106-112. <https://cutt.ly/jwFpL66I>

13. Фомічов К.С. Правові засади державної політики формування та механізм реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю. *Юридичний бюлетень*. 2023. Випуск 29. С. 264-272. <https://cutt.ly/PwFpZ45J>

14. Фомічов К.С. Методи реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2023. №2. С.132-137. <https://cutt.ly/UwFpXYkU>

15. Фомічов К.С. Міжнародні правові стандарти соціальної захищеності осіб з інвалідністю загального та спеціального спрямування. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського*. Серія: Юридичні науки. 2023. Том 34 (73) № 3. С.107-113. <https://cutt.ly/0wFpCyCr>

16. Фомічов К.С. Окремі види адміністративних процедур щодо формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2023. Випуск 79: Ч. 2. С.114-118. <https://cutt.ly/awFpVqHj>

17. Фомічов К.С. Роль адміністративних процедур в процесі реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю. *Приватне та публічне право*. 2023. №2/2023. С.49-52. <https://cutt.ly/uwFpVRwZ>

Статті у закордонних наукових періодичних виданнях:

18. Фомічов К.С. Адміністративно-правове регулювання взаємодії суб'єктів державної політики у сфері соціального захисту осіб з інвалідністю з правоохоронними органами. *Juris Europensis Scientia*. 2023. №3. С.63-68. <https://cutt.ly/ZwFpBaQU>

Монографія:

19. Інтеграція правової системи України в Європейський простір: стан та шляхи розвитку: Монографія. 2-е вид., доп. / Кол. авторів; За заг. ред.

В.Г.Гриценко, Є.Ю.Соболь. Кропивницький : ФОП М. Піскова, 2023. 405 с. (авторський внесок: Фомічов К.С. Розділ 10 «Адміністративно-правовий вимір формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідності в умовах євроінтеграційних процесів». С.242-265, 1,5 друк.арк.)

Статті у наукових періодичних виданнях, проіндексованих у базах даних Web of Science Core Collection та Scopus:

20. Sobol Y., Kondratenko V., Okopnyk, O., Fomichov K., Skliarenko I. (2022). Interactions between the international convention and the system of guaranteeing the rights of persons with disabilities in Ukraine. *Cuestiones Políticas*, № 40 (74), 662-672. URL: <https://cutt.ly/AwcWgLdy>

21. Kondratenko, V., Fomichov, K., Bobrishova, L., Seletskiy, O., Shestak, L. (2023). Theoretical and legal approaches regarding the administrative activities of the public authority in safeguarding rights of persons with disabilities. *Cuestiones Políticas*, 41(77), 676-685. URL: <https://cutt.ly/uwcWgvPe>

22. Fomichov, K., Maksymenko, N., Yunin, O., Rezvorovych, K., & Shevchenko, T. (2023). The essence of administrative legal relations in the sphere of social security for persons with disabilities. *Cuestiones Políticas*, 41(78), 649-661. URL: <https://cutt.ly/4wcWhfwV>

23. Kozar, Y., Lazariiev, V., Kapitanenko, N., Fomichov, K., Horislavska, I., & Hlebova, N. (2023). Normative and Legal Modern Time Terminology: Problem Application Issues. *Revista De La Universidad Del Zulia*, 14(41), 510-525. URL: <https://cutt.ly/GwcWhCkF>

Тези в матеріалах науково-практичних конференцій:

24. Фомічов К.С. Поняття та ознаки взаємодії суб'єктів державної політики у сфері соціального захисту осіб з інвалідністю. *Актуальні проблеми приватного та публічного права: матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції присвяченої 94-річчю з дня народження члена-кореспондента НАПрН України, академіка Міжнародної кадрової академії, Заслуженого діяча науки України, доктора юридичних наук, професора Процевського О.І. (31 березня 2023 р.). Харків, 2023. С. 528-530.*

25. Фомічов К.С. Різновиди взаємодії суб'єктів державної політики у сфері соціального захисту осіб з інвалідністю. *Правові засади організації та здійснення публічної влади: збірник тез VI Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 85-річчю від дня народження доктора юридичних наук, професора, академіка-засновника НАПрНУ, першого Голови Конституційного Суду України Леоніда Петровича Юзькова (м. Хмельницький, 31 березня 2023 р.). Хмельницький: Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2023. С. 552-554.*

26. Фомічов К.С. Сутність завдань державної політики формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні. *Актуальні проблеми національного законодавства. збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції. (м. Кропивницький, 20 квітня 2023 р.). Ч. 1. Кропивницький, 2023. С.75-77.*

27. Фомічов К.С. Державна політика формування та реалізації

соціальної захищеності осіб з інвалідністю. *Україна в умовах реформування правової системи: сучасні реалії та міжнародний досвід*: матеріали VII міжнародної науково-практичної конференції (28 квітня 2023 р., м. Тернопіль). Тернопіль, 2023. С. 151-153.

28. Фомічов К.С. До питання визначення дефініції «Завдання державної політики формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні». *Сектор безпеки України: актуальні питання науки та практики*: збірник наукових статей, тез доповідей та повідомлень за матеріалами XI Міжнародної науково-практичної конференції (27-28 квітня 2023 р., м. Харків). Ч. 1. Серія «Сектор безпеки України». Вип. 43. Харків: Друкарня Мадрид, 2023. С.265-273.

29. Фомічов К.С. Публічно-правове регулювання взаємодії суб'єктів реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю з іншими державними інституціями. *Реформування правової системи в контексті євроінтеграційних процесів*: матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції (м. Суми, 18–19 травня 2023 р.). Суми: Сумський державний університет, 2023. С.231-235.

30. Фомічов К.С. Принципи державної політики з формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю: системний підхід. *Український правовий вимір: пошук відповідей на глобальні міжнародні виклики*: матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції. (м. Дніпро, 26 травня 2023 р.). Університет митної справи та фінансів, 2023. С.56-58.

31. Фомічов К.С. До питання щодо класифікації адміністративних правовідносин у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю. *Права людини та публічне врядування в сучасних умовах*: Матеріали VI Міжнародного правничого форуму. (м. Чернівці, 9 червня 2023 р.). Львів – Торунь: Liha - Pres, 2023. С.109-113.

32. Фомічов К.С. Особливості здійснення нормотворчої діяльності у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю. *Відкрита наука України: візійний дискурс в умовах воєнного стану*: матеріали II Міжнародної міждисциплінарної науково-практичної конференції (27-29 вересня 2023 р., м. Ужгород). Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2023. С.468-470.

33. Фомічов К.С. Форми взаємодії суб'єктів державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю з громадськістю. *Приватно-правові та публічно-правові відносини: проблеми теорії та практики*: збірник матеріалів III Міжнародної конференції (м. Кропивницький, 06 жовтня 2023 р.). Кропивницький: ДонДУВС, 2023. С.372-375.

34. Фомічов К.С. Реалізація державної політики у сфері забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю Кабінетом Міністрів України в умовах воєнного стану: теоретичний аспект. *Правовий дискурс: Матеріали III Всеукр. наук.-практ. конф. здобувачів та викладачів закладів вищої освіти*. (м. Черкаси, 12 жовт. 2023 р.). Черкаси, 2023. С. 183-185.

35. Фомічов К.С. Суб'єктний склад формування державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю. Інноваційні дослідження та

перспективи розвитку науки і техніки у XXI столітті: збірник тез доповідей учасників Міжнародної науково-практичної конференції до 30-річчя Приватного вищого навчального закладу «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, 19 жовтня, 2023 р.). Рівне, 2023. Ч. II. С.67-70.

36. Фомічов К.С. Правові засади державної політики соціальної захищеності осіб з інвалідністю: міжнародно-правовий аспект. *Modern vision of implementing innovations in scientific studies: collection of scientific papers «SCIENTIA» with Proceedings of the II International Scientific and Theoretical Conference.* (Sofia, Republic of Bulgaria, October 20, 2023). Sofia, Republic of Bulgaria: International Center of Scientific Research, 2023. P. 41-43.

37. Фомічов К.С. До питання визначення дефініції «метод державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю». *International scientific-practical conference “Current issues of science, education and society: theory and practice”*: conference proceedings (Aarhus, Denmark, October 20, 2023). Aarhus, Denmark: Scholarly Publisher ICSSH, 2023. P. 48-49.

38. Фомічов К.С. Основні види адміністративних процедур щодо формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю. *Theoretical and practical scientific achievements: research and results of their implementation: collection of scientific papers «SCIENTIA» with Proceedings of the V International Scientific and Theoretical Conference.* (Pisa, Italian Republic, October 27, 2023). Pisa, Italian Republic: International Center of Scientific Research, 2023. P. 48-49.

Дисертація Фомічова Костянтина Сергійовича на тему: «Державна політика формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні: адміністративно-правовий аспект», поданої на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук зі спеціальності 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право є самостійною та завершеною науковою працею, у якій на основі теоретичних напрацювань та узагальненні практики, аналізу норм чинного законодавства, спираючись на міжнародний досвід, розкрито адміністративно-правові аспекти особливостей формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні.

Дисертація відповідає вимогам, передбаченим п. 7 та 9 «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук» (постанова Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. № 1197).

УХВАЛИЛИ:

1. Рекомендувати дисертаційне дослідження Фомічова Костянтина Сергійовича на тему: «Державна політика формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні: адміністративно-

правовий аспект» до розгляду у спеціалізованій вченій раді на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук зі спеціальності 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право.

2. Затвердити розгорнутий висновок кафедри права та правоохоронної діяльності щодо докторської дисертації Фомічова Костянтина Сергійовича (додається).

З даного питання відбулося голосування.

Результати голосування:

«за» – 12;

«проти» – немає;

«утримались» – немає.

Постанова і висновок прийняті відкритим голосуванням одноголосно.

Головуюча на засіданні фахового семінару

кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри права та правоохоронної діяльності
ЦДУ імені Володимира Винниченка Тетяна МІЛОВА

Рецензенти:

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри права та правоохоронної діяльності
ЦДУ імені Володимира Винниченка Андрій МАНЖУЛА

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри права та правоохоронної діяльності
ЦДУ імені Володимира Винниченка Володимир ГРИЦЕНКО

доктор юридичних наук,
доцент кафедри права та правоохоронної діяльності
ЦДУ імені Володимира Винниченка Денис КРИЛОВ

Секретар фахового семінару

Кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри права та правоохоронної діяльності
ЦДУ імені Володимира Винниченка Світлана ПОЛЯРУШ

«07» лютого 2024 р.